

به گاور کردن

له ولاته ئیسلامیه کاندایا

ئاما نجه کانی - گۆره پانه کانی - کاریگه ریه کانی

نووسینی

دکتور محمد بن ناصر الشیخری

وهه گیرانی

یوسف نوری محمدامین

به گاور کردن

له ولّاته ئیسلامیه کاندای

ئامانجه کانی - گۆره پانه کانی - کاریگه ریه کانی

نووسینی

دکتۆر محمد بن ناصر العثیری

وه رگیترانی

یوسف نوری محمدامین

بہ گاور کردن لہ ولاتہ نیسلامیہ کاندہ

نامادہ کردنن: یوسف حسین محمد

نہ خشہ سازی و کڑمپیڑتہر: جمعہ صدیق کاکہ

چاپی یدہ کم ۲۰۱۶

پیشہ کی

خوای گہرہ دہ فہر مویت : ﴿ قل یا اهل الکتاب تعالوا إلى کلمة سواء بیننا و بینکم الا نعبد إلا الله و لا نشرک به شیئا و لا یتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله ﴾ (آل عمران ۶۴)

{ہی! خاوەن کتیبە ئاسمانییەکان وەرن بۆ وەرگرتنی وتەیەک، کە ھەموو پیغەمبەران و کتیبە خودایی یەکان، یەک قسەن تیایدا و ھیچ جیاوازیەکیان نییە، ئەویش ئەو یە، کە عیبادەت بۆکەس نەکەین تەنیا بۆ (الله) نەبێ و ھاوێلی بۆ دانەنێین لە پەرستندا و بەتەنیا ئەو بپەرستین، ھەندیکمان ھەندیکمان نەکەینە خودا و نەیانپەرستین}

سوپاس و ستایش بۆ خوای پەرورەدگار و سەلات و سەلام لە سەر پیغەمبەری خوا و پاوەرەکانی و شوینکە و تەوانی و ئەوانەی بەچاکی شوینکەوتە پێیازی ئەو نەتە پێژی دوابی .
لەپاشان . . .

نەسرانییەکان باوەڕیان بەشتیکە، کە لەناو کتیبەکانیاندا نییە، ھەندیک پەرستش و تقووسی ئایینی ئەنجام دەدەن، کە ھیچ شوینەواریکی نییە، لە کتیبەکانیاندا، بەلکەر ھیچ گودجانیکی نییە، نە لەگەڵ عەقل و نە لەگەڵ نەقلیشدا (مەبەست دەقی نووسراوە) .

نیعه گره ویان له گه‌لدا ده‌که‌ین، ته‌حه‌دایان ده‌که‌ین، که ناماژه به‌ر
کتیبه‌بانه‌ بده‌ن، که تیتیدا هاتوره‌ فه‌رمانیان پتیده‌کات، سوجه‌ بۆ خاچ
بیه‌ن و سوجه‌ بۆ وینه‌و په‌یکه‌ر بیه‌ن، په‌وگه‌ بگه‌ن له
(به‌یتولمه‌ ق‌دیس)ه‌ وه‌ بۆ په‌ژه‌ه‌لات و شوینی هه‌لاتنی په‌ژ. یان پیمان
نیشان بده‌ن، کێ داهینراو و بیدعه‌ی یه‌کشه‌مه‌ی له‌سه‌ر فه‌رز کردوون ؟!
کێ خه‌ته‌نه‌ی هه‌لوه‌شانه‌وه‌ ؟ کێ فره‌ژنی له‌سه‌ر هه‌رام و
قه‌ده‌غه‌کردوون ؟ له‌کام کتیبه‌دا هاتوره‌ و باسکراوه‌ که‌ مسیح (علیه‌
السلام)

سێ یه‌می سێ خواکانه‌ (سێ یه‌می سێ یه‌کانه‌)؟ یان مه‌سیح (علیه‌
السلام) دابه‌شبووه‌ بۆ هه‌ردوو سرووشتی لاهووتی و ناسوتی (سرووشتی
خواهی و سرووشتی مرۆف) ؟ کام کتیب وای داناوه‌، که‌ فه‌رمانی پاپا وه‌کو
فه‌رمانی خودا وایه‌ ؟ کێ گوشتی به‌راز و عاره‌قی بۆحه‌لال کردوون ؟ کێ
مافی ئه‌وه‌ی پێداون، که‌ له‌ گوناھی خه‌لکی خو‌ش بیه‌ن و په‌سووله‌ی
به‌هه‌شت و لیخۆشبوون، یان په‌سووله‌ی دۆزه‌خ و بێ به‌ش بوون به‌ خه‌لک
بفرۆشن ؟ بۆچی خه‌لک قه‌ده‌غه‌ده‌که‌ن له‌ ته‌فسیرو لێکدانه‌وه‌ی
کتیبه‌کانیان، له‌ کاتیکدا بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ ده‌که‌ن، که‌ کتیبه‌کانیان په‌رژه‌؟
له‌وانه‌یه‌ له‌وه‌ بترسن خه‌لک ئه‌وه‌ ناشکرابکه‌ن، که‌ چ قسه‌ی په‌روپوچ و چ
په‌ینه‌یه‌ک و چ تاریکی له‌سه‌ر تاریکیه‌ک له‌کتیبه‌کانیاندا هه‌یه‌ ؟

زانایه‌کانی نه‌سرانی دان به‌وه‌ داده‌نین، که‌ ئه‌و چوار ئینجیله‌ی ئیستا
کاری پتیده‌که‌ن، له‌نیوان نزیکه‌ی سه‌د ئینجیل هه‌لبژێردراوه‌، که‌ له‌
سه‌ده‌ی چواره‌می زایینی، له‌ناو نه‌سرانییه‌کان ب‌لاو ببۆوه‌ .

هه موومان ده زانین، که عیسا (علیه السلام) بهک ئینجیلی هیناوه، بهلام که موکوپ و ناکوکی شه و چوار ئینجله له ناو خۆیاندا، پچرانی سه نه دی گنپانه وه یان و له پووی مهرجی ته واته وه، پئویستی یان به ئاسانترین و ساکارترین مهرجی ته واته هیه. نه مه جگه له لاوازی و بی هیزی وشه کانی و لیلی واتاکانی، هه موو نه مانه جهخت له سه ره لپی و ساختهیی و لادان و گورینی نه و ئینجیلانه ده که نه وه، هیچ شک و گومانی تیدانییه، که نه و ئینجیلانه وه کو نه و ئینجیله نییه، که عیسا (علیه السلام) هیناویه تی.

بنه ماگانی نه سرانییهت

بنه ماگانی نه سرانییهت پینچن:

۱- (التمعید) له ناوه لکیشان.

۲- (التثلث) کردن به سیان.

۳- کرپ ته نیکه (به شیکه) لکاوه به مریم.

۴- قوریانی کرینی پیرۆز

۵- له کو تاییدا داننان به قه شه.

مرۆفی نه سرانی ته نیا نه وه نه دی به سه، که باوه پ به و پینچ بنه مایه بهینیت، له پاشان هه رچی ده کات بابیکات، چونکه دان پینانی گونا ه لای قه شه زامنه بل لیخوشبوونی گونا ه کانی و چوونه ناو به هه شت و شانشین نی ئاسمانی، بی لیپر سینه وه و سزادان. دان بیانان لای قه شه به کیکه له سه بیرترین نه ریت و تقو سه کانی نه م تاینه، چاره نووسی هه موو

نه سرانییه که به سترلوه ته وه به هه ردیو لئوه کانی قه شه وه، نه گهر بیه ویت پسوله ی لیخوشبوونی پتیه دات، یان بریاری بی به شبوون له پسوله ی لیخوشبوونی له به رامبه ر ده رده کات.

ئه م گالته جار بیه به شیوه یه که ریکفرلوه، تاوای لیهات مۆدیلی فریشتنی پسوله ی به هه شت بلایو وه. پاپایه کان و قه شه کان بازارێکی به ره واجیان دروستکردبوو، بۆفیل و بزیکردن له خه لکی ساویلکه و گه وچ..

شانازییه بی نیسلام، که لیخوشبوونی خوا له مۆفیه کان، ناوه سستیه سهر هیچ مۆکاریک له مۆکاره کان، هه رچه نده ئه و مۆکاره گه وره ش بیت. به لکو ده وه سستیه سهر سۆز و میهره بانێ خوا و لیخوشبوونی خودا بۆ ته ویه کردنی مۆفیه کان و به ته ویه یه کی رستگاریانه خوای گه وره ده له رموویت: ﴿قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ اسْرَفُوا عَلَىٰ اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذَّنْبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ﴾ (الزمر ۵۳-۵۴)

واته {ئه ی موحه ممه د ! به و به ندانه م بلی که زیاده رۆییان کردوه له سهر نه لمسی خۆیان له گونا ه کردن و بی له رمانی کردنی خودا: نا ئومید مه بن له ره حمه تی خوا، خوا له هه موو گونا هێک خۆش ده بی، بۆ هه ر که سی، که باوه پی هه بی، که وا خوا گونا هه خۆش و میهره بانه، پتیا ن بلی ! بگه رپنه وه بۆ لای خوای خۆتان ملی بۆ که چ بکه ن و له رمان به ردارێ بکه ن به ر له وه ی سزا له خوا وه بیته سه رتان و ئه و کاته یارمه تیتان نه درێ و که س به ها وارتانه وه نه بیت} .

رینماییه کانی مه سیح (علیه السلام) به فیری چون له شه نجاسی خراپ سوو بوهریگرتن و نیستیغلل کردنی که نیسه بوشم رینمایانه، چونکه (مه سیح) (علیه السلام) یان قورخ کرد ، ههروه کو چون کومپانیایه کی بازرگانی که له و پهل قورخ ده کات . له شه نجامدا مه سیح (علیه السلام) بووه دیلی دهستی که نیسه کان، له هه موو شه مانهش خراپتر شه و باوه ره یاشه که عیسی (علیه السلام) چوته دوزخ و هیچ لیکنده وه کیان بق شه وه نییه، ته نیا شه نه بیته له تاریکی و خه یالدا ده ژین.

خواهی گه وهه راست دهه ره موویته :

﴿ومن لم يجعل الله له نورا فما له من نور﴾ (نور: ٤٠)

(واته هه ره که سیک خوا بهووناکه پی شه به خشییی هیچ بهووناکه کیه نایته).

پیغه مبهری خواش دهه ره موویته ((انا اول الناس بعیسی بن مریم فی الدنيا و الآخرة لیس بینی و بینه نبی ، والانبیاء إخوة لعلات أمهاتهم شتی و دینهم واحد)) {بوخاری : ٦ \ ٤٧٨ ژماره ٣٤٤٣} {موسلم : ١٤ \ ١٨٣٧ ژماره ٢٣٦٥}

شه هه ره مووده یه (شه بووه ره گتیراویه تیه وه).

((من له هه موو کهس زیاتر له عیسی کوپی مه ره یه نزیکترم له دنیا و دواپژدا، له نیتوان من و شه هیچ پیغه مبه ریک نه هاتوره و پیغه مبه رانیس برای یه کترن،

له یه کهتپرستیدا و دایکیان جیاوازه و تاینه کانیشیان یه که))

به گاورکردن و به شه کانی :

که نیسه کرنکی داوه به ئاراسته کرنی هه وله کانی بۆ به گاورکردن له جیهانی ئیسلامیدا بۆ ئه وهی ئیسلام له دل و دهروونی خه لک ده ره پهن و مه سیحیه ت شوینی بگریته وه . هه ندیک له گاوره کان نه مه یان ناو ناوه ((هه لمه ت و هیرشه کانی به گاورکردن)) . ئامانجیان نه وه یه ، که موؤفی مو سلمان له ئایینی (محمد) (صل الله علیه و سلم) ئایینی (خوا) بگوازنه وه ، بۆ پئیماییه کانی (مه سیح)، چونکه ئیسلام کاتیک له سه ده کانی ناوه راست به م شیوه یه فراوان بوو، که شه ی کرد، به ره ستنکی که وه ی له به رده م نه سرانییه کان بروسه ت کردبوو، پاشان فراوان بوو ، تا که یشته نه و ولاتانه ی له ژێر ده سته ی نه سرانییه کاندابوون و له ژێرچه که ی مه سیحیه تدابوون .

نه سرانییه کان زانییان، که هیرش کرنی ماددی و چه کداری بۆ سه ر ولاته مو سلمانه کان کاریکی ئاسان نییه ، زانییان ئازایی و چاو نه ترسی مو سلمانه پاله وانه کان، نه وانه ی خه لپاگریبوون له به رامبه ر هیرشه کانی خاچه رسته ی هه تا خوا پاشه کشه ی بۆ نووسین، کاریکی ئاسان نییه .

ته گبیر که رو پیلانگێره کانی شه پی خاچه رسته ی، جاسوس و سیخو په کانیا ن په وانه ی ولاته ئیسلامیه کان کرد، جاسوس و سیخو په کانیا ن به ولاتانی ئیسلامیدا بلاو کرده وه ، بۆ ئه وه ی واقعی ژیا نی مو سلمانان بزائن و له ناو خۆی شه و ولاتانه دا لایه نگرو دارده ستیا ن بۆ پهیدا بکه ن، له مه شدا تارا ده یه کی زۆر سه رکه وتوو بوون و خه لکینکی

نه هلی زمه و دهسته و تاقمه له پێ لادهره کانیان بق خۆیان پاکیشا، له سه ر نه م بنه مایه ش بریاریاندا شه پ له گه ل موسلمانان بگۆپن، له شه پێکی ئاشکرای چه کداری، بۆ شه پێکی ده مامکدار و پوو پۆشکراو، غه زووی فیکری و ده روونی و په وشتی ده چێته ناو به رژه وه ندیه کانی نه م شه په، جا نه گه ر غه زووی فیکری و ده روونی ته ولووو، سه رکه وتوووو، نه و بۆ داگیرکه ر ئاسان ده بیته، نیچه ره کانی واته نه و که سانه ی غه زووی فیکری کرلن و غه زووی ده روونی کراون وه کو ولاغێکی ده سته م و گوێی له مست، به ئاسانی ده توانیته هه رچی به وێت پێیان بکات و به رامبه ریان نه دجامی بدات . پیلانگێهرا ن له کړتاییدا گه یشتنه نه و نه نجامه ی که یاسایه ک بۆ خۆیان دابنێن، نه ویش نه وه په ((نه گه ر له چه کی دوژمه کانت ترسای، می شک و بیرێ تێک بده، تا به و چه کی ده سته ی خۆی بکوژی)). نه و هێرش و په لامارو غه زوه بیرێ و په وشتییه نوێیه، له سێ شیوه و شیوازا دا خۆی ده بینێته وه :

۱- مژده دان (النبشیر)

۲- پوژمه لاتناسی (الاستشراق)

۳- داگیرکردن (الاستعمار)

بۆ هه ر یه کێک له م بابه تانه ده روازه په کی تاییه ت دیاری ده که ین، به

سه ر سێ به ش دابه شی ده که ین :

به شی یه که م : پێناسینی هه ر یه ک له م سێ هه لمه ت و هێرشانه .

به شی دووه م : ئامانجه کانی نه م هێرش و هه لمه تانه و ئامرازه کانیان و

جێبه جێکردنی نه و ئامانجانه ده خه ینه پوو .

به شسی سئی یهم : گورپه پان و مهیدانه کانی نه م هیرشانه و
کاریگه ریه کانی پوونده کهینه وه، مه به ست له گورپه پان و مهیدانه کان نه و
ولاتان، که چالکی نه وه له مه تانه ی تیدا ده رکه وتوووه.

به شسی سیّ یه م : گورپه پان و مهیدانه کانی ئه م هیرشانه و
کاریگه ریه کانی پوونده کهینه وه، مه به ست له گورپه پان و مهیدانه کان ئه و
ولاتانه، که چالاکى ئه وه له مه تانه ی قیندا ده رکه وتوووه .

ده روزه ی یه که م

موژده دان (التبشیر)

بەشى يەكەم

پىنئاسەى مۆژدەدان

ووشەى مۆژدەدان، لە زماندا، ئەو ھەوالەيە کە بۆ دلخۆشى بەکار دێت، بەلام بە پى ى بنچينەى زمانەوانى، دەرپرېنکە بۆ ئەو ھەوالە بەکار دێت کە کار لە پېستى مۆژدە کات و دەيگى پېست (مەبەست لە مووچرکە) (وەرگى) ئەو گۆرەنە لەوانەيە بۆ ناخۆشيش بەکار دێت، ھەر وەکو چۆن بۆ خۆشى بەکار دێت، لە پاستيدا پېستى مۆژدەدان بکريتە دووبەش .

مۆژدەدان لای گاورەکان (نەسرانيەکان) واتە ھێرش و ھەلەتى نەسرانيەت بۆ سەر ئەو ئاينانەى نيشتەجى ى ولاتەکانى خۆيانن ، کە مۆژدەدەرە نەسرانيەکان پھوى تێدەکەن، بە مەبەستى بلۆکردنە وەى گاورەتى و مۆژدەدان، بە تايبەتى بۆ سەر ئاينى ئىسلام.^(۱)

^۱ الغزى الکرى، على عبدالحليم محمود، ص ۱۲۷

به شی دووهم

ئامانجه کانی موژده دهران و ئامرازه کانی

۱- ئامانجه کانی موژده دهران :

ده توانین گرنکترین ئامانجه کانی موژده دهران له م خالانه ی خواره وه کورت بکهینه وه :

۱- ئامانجی سه ره کی له پیلانگێپانی موژده دهره نه سرانییه کان بریتیه له هه لگێپانه وه ی موسلمانان له ئایینه که یان، نه گهرچی به ره و ئیلحاد و بی باوه پی و به درخستنه وه ی ئاینیش بچن .

۲- موژده دهره کان سه یریان کرد، په وشته ئیسلامییه کان له دیارده کرده بییه کانی بیروباوه پو ئیمان به خولو به پۆزی دوایین، نه مهش گه وره ترین هۆکاره، هیزو توانا ده به خشیته موسلمانان، موژده دهره کان هه ولیان داوه، ئه و خو و په وشته بهروختن، بۆنه وه ی موسلمانان لاواز بین هیز و توانایان له دهست بدهن و وه بهر بدهن و په رته وازه بن .

۳- به فیرپۆدانی مال و سه ره وه تی موسلمانان و به نیشاندان و درخستنی هۆکاره کانی رابوردن و خوشگوزهرانی و جوانییه کان، ئاسانکردنی پزگای به ره و هه رام و قه دهغه چوون، به مهش هه موو

توانا بیری و جهستی و دهرونییه کان هله ده مژن و به فیری
ده ده ن .

۴- گورپن و لادانی پنیاز و پیره وی بیرکونده وه له یه کیتی و
یه کگرتنی نوممه ی نیسلا می، چونکه یه کپوونی موسلمانان
گه وره ترین مه ترسیبه له سه ر گاوره کان (مه سیحیه کان) .

۵- تیگدانی ویزدانی موسلمانان جولاندن و جی له فکردنی عه قیده و
بیروباوه پی موسلمانان، بۆ درور خسته وه یان له به رستنی خوی
تاک و ته نیا .

ب - نامراز مکانی موژده ده ران :

یه که م : سوود وه رگرتن له زانست بۆ موژده ده ران :

نامانجی موژده ده ران له دروست کردنی قوتا بخانه و کولیزه کان ته نیا
زانست نییه و به س، به لکو موژده ده ران و بانگه وازکردن بۆ نه سرانییه ت
نامانجیانه و پابه رایه تی خه لکه بۆ (مه سیح) ، هه تا خه لکی ده بنه گاورو
مه سیحی . زانکوکانیان به هیچ شیوه یه ک موسلمانانی تیدا دانامه زیتن و
نه و کتیبانه ده خه نه ناو پرپر گرامه کانی خویندن و بۆی زیاده ده که ن،
که نیسلام و میژروی نیسلام و که سایه تیبه موسلمانانه کان ده شیوینن و
ناشیرینی ده که ن به بوختان و درۆ و ده له سه . هیچ شتیگ پئگرنییه
له به رده میان، که نیسه یه ک له ته نیشت قوتا بخانه یه ک بنیاد بنین و دروست
بکه ن؛ هیچ هه لیک له کیس ناده ن، که زانکوکانیان له ته نیشت ناوه نده

نېسلامییه کان دروست بګەن، ئەو ناوەندانەى رووناکی دەنێرن و دەبەخشنەو. بۆ هەموو پارچەکانى جیهان و بللوى دەکەنەو. زانکۆى ئەمریکایان له قاهره دروست کرد، له نزیک زانکۆى ئەزهر. ئەمە جگە له دروستکردنى قوتابخانەى ئاپنى کچان له بیروت.

هەندیک له پۆلەکانى موسلمانان کوشش دەکەن و هەول دەن بۆ دەستخستنى ئەو زانستەى، کە له گەڵ هەز و ئارەزووى فیتریان دەگونجێت و پێکدەهێت و سەرکەوتوو دەبن تیایدا و پشپۆرى وەرده گرن له بوارى زانسته دهگمەنهکان دا، بەلام هەولەکانى موژدەدەرەکان و گاودەکان ئەو، یە، کە پێگرو بەرپەست دروست بګەن، بۆ گەیشتنى ئەو کەسانە بە ناوەندەکانى فیزیوون و بەپێوەبردن و بەرههههێنان. بە نیازى کوشتن و بە فیزیوونى ئەو زانستەى بە دەستیان هێناوه له ماوهى چەند سالى رابوربوودا، بەمەش ئەو کەسانە پوودهکەن ئەو کارانەى، کە هەموو کەسێک دەتوانێ ئەهجامى بدات، ئەگەر تەنیا خویندن و خویندەواریان هەبێت. بۆ ئەوێ دووریان بخەنەو. له وشتەى، کە سوود بە نەتەو موسلمانەکەى خۆى بگەیهنێت، ئەگەر بەم هەولەش سەرکەوتوو نەبۆن، هەول دەن فریوى بدەن بەکوچکردن بۆ یەکێک له ولاته بیاینییهکان و کارکردن له ویدا، بەپەله و پایەکی بەرز و موچهپەکی زۆر، بۆ ئەوێ پشپۆرییه دهگمەنهکەى بۆ سوودی ئەوان بەکاربهێنێت و بەرههههکەى بۆ ئەوان بێت، زانستهکەى بچیتە سەر میراتى زانستى ئەوان و نەتەو و ئوممهتە موسلمانەکەى خۆى لهو زانسته بێ بەش بێت.

لە پاستيدا موژدەدەرەكان نەخشە و پىلاننىكى نۆد ووردو تۆكمە و پتەويان ھەبوو، بۆ بى بەشکردنى موسلمانان لە زانستە كردەبىيەكان، بەرپەست نروسىت كردن لەبەردەمياندا، بەشپۆزى جۆرلو جۆر و نامرازى جياواز، لەوانە :

۱- خەريكکردنى پۆلەى موسلمانان بەزانستە تيۆريە پەتەيەكان ئەو زانستانەى دوورن لە بوارەكانى جێبەجێکردن و سوود گەياندن و پەيوەندارن بەدەسكەوتى زانستى، كاريگەرى مادديان ھەيە لەسەر داھتەنانە پيشەسازىيە نوێيەكان، ئەمەش بەمەبەستى بلاوكرىنەوھى پەوتى نواكەوتن و بەجى مان لە دەسكەوتەكانى سەردەم .

۲- خەريكکردنى موسلمانان بەفەلسەفە فيكرى و بېرييە ناكۆك و نۆزىيەكەكان، نقوم كردنيان لە ملەلانىيە بنەما كۆمەلایەتييەكان، بەمەبەستى كوشتن و بەفەرزدانى ھىزى بېريان .

۳- خەريكکردنى موسلمانان بەكۆمەليەك شتى توپەھات و پېرپوچى دەريپېن، كەناويان ناوھ (ئەدەب) (وێژە) بى ئەوھى ھىچ بەرھەمىكى، يا سوودىكى پەروەردەيى پتەو^(*) يا خووپەوشتنىكى باش، يا بېرىكى زانستى باشيان ھەبێت يان چێژ و زەوقى مەزە پەره پێبدەن .

^{*} مەرج نيبە ھەموو ئەدەبيەك قەسەى بى سوود بێت، چونكە ئەدەبى پەيامدارمان نۆدە (وەرگێژ) .

٤- دانانی هونه ره کانی نواندن و سه ما کردن و گورانی و وینه کیشان و په یکه رتاشی، له لیستی نه و زانستانه دا، که پیشکه وتن و سه رکه وتنی نه ته وه و گه له کانی له سه ر وه ستاوه، نه مهش به مه به سستی دوورخستن وهی به کارهینانی وزه و هیژ و توانا بیریه کان له زانسته سوو ده خشه کان.

دووه م: سوو ده رگرتن له نه خوشی وه ک نامرازکی موژده دان

موژده دهره کان وای ده بینن، گرنگه پیشه ی پزیشکی سوودی لیوه ربیگری و بکریته یارمه تی دهر بق موژده دان و به گاورکردن، به م مه به ست چه ند ناوه ند و ده رگایه کی پزیشکیان دامه زانند، له سه ر ه تادا وه کو ناوه ند پکی چاره سه ری نه خوشی به کاریان ده هینا، زوری نه خایه ند، پوی پاسته قینه یان به دیارکوت، که نه و ناوه ندانه بق به گاورکردن و موژده دان به کار ده هینران، کاری پزیشکی که م بقوه له م ناوه ندانه دا، تا له کو تاییدا وای لیهات ته نیا بق کاری به گاورکردن و موژده دان به کار ده هینران . پزیشکه موژده دهره کان چاره سه ری نه خوشیان نه ده کرد، تا وایان له نه خوشه که نه کرد بایه، که دان بنینن به وهی، که نه وهی شیفای بق ده نیریت (مه سیح) ه، چاره سه ریشیان بق نه خوشه که ده ست پی نه ده کرد، تا نه خوشه که چوکی نه دابایه و دلوای شیفای له مه سیح نه کرد بایه. زوری ی پزیشکه پرۆتسانته کان، که هاتوون بق ولاته عه ره بی و پرۆه لاتییه ئیسلامییه کان، بق نه جامدان و به جیگه یانندن په یامی مرۆفایه تی پزیشکی چاره سه ری نه خوشی نه هاتوون، به لکو له

خۆشه ویستی بۆ مژده دان به گاورکردن و مه سیحیه هاتوون .
مژده دهره کان پۆلی ئافره تی موسلمانان به هه ند هه لگرتوو و گرنگیان
پیداوه و پزیشکی ئافره تیان بۆ په وانه کردوون و په یوه ندیان
پێوه کردوون، بیری نه سرانییه تیان له مێشك چه سپاندوون، وهك : دیاری
کردنی وه چه و سنووردارکردنی وه چه (تعهد النسل)، نه مه جگه له وه ی كه
راهیه كانیان راهیتاوه و مه شقیان پێكردوون له سه ر پێشه ی پزیشکی و
په رستیا ری .

ئهو لادانه به رچاوه ی له نه رك و په یامی پێشه یه کی مرقابیه تی وهك
پێشه ی پزیشکی كراوه، ئهو تاوانه گه وربه مژده دهره کان نه نجامیان
داوه، به تایبه تی مژده دهره نه مریکیه کان .

ستیه م : به كارهینانی كاری كومه لایه تی وهك ئامرازێکی

مژده دان

مژده دهره کان هاتن بۆ پۆژه لاتی ئیسلامی و كومه لێك بیروباوه ریان
سه باره ت به هه ندێك مه به ستی كومه لایه تی له گه ل خۆیان هه لگرتبوو .
ویستیان ئهو بیروباوه رانه بگوازنه وه بۆ موسلمانان، نه وه یان به سه ر
تێپه ریوه، كه ئیسلام ته نیا ئایینیکی ساده و ساكار نییه، به لكو ئیسلام
عه قیده و بیروباوه ر و سیسته مێك پێره وێکی كومه لایه تییه، بۆیه هه رچی
ئهو مژده دهرانه هیناویانه، سه یرده كه ین له ئایینی ئیسلامدا به
شیوه یه کی باشتتر و چاكتر له ه ی نه وان هه یه . له گه ل ئهو هه شدا
مژده دهران چه ند دروشمێکی، وهك : (به زه یی له گه ل ئازده لان) (مندال

بۆ قوتابخانه و خوێندنه‌كه بۆ کارکردن) به‌رزکردۆته‌وه . به‌م دروشمانه مه‌به‌ستیان چا‌ک‌سازی کۆمه‌لایه‌تی نه‌بوو، به‌لکو موژده‌ده‌ره‌کان مه‌به‌ستیان له‌م دروشمانه لادانی دلی موسلمانانه و بۆ ئه‌وه‌ی بۆیان ئاسان‌بێت، دژه بکه‌ن و به‌زێنه ناو کۆمه‌لی موسلمانان به‌مه‌به‌ستی موژده‌دان و به‌گاورکردن . موژده‌ده‌ره‌کان پیلانیکی زۆر و ورد و توکمه‌یان دا‌پشت بۆ له‌به‌ریه‌که هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی خێزان و پچ‌پاندنی شیرازه‌ی خێزان و تێکدان و پچ‌پاندنی شیرازه‌ی نێوان تاکه‌کانی کۆمه‌لگا، بۆ ئه‌وه‌ی تاکه‌کانی ئه‌و کۆمه‌لگایه‌، که‌سایه‌تییه‌کی به‌گرتووی به‌هیزیان نه‌بێت . که‌سایه‌تی کۆمه‌لایه‌تی، که‌سایه‌تی خۆی له‌ چوار په‌که وهرده‌گرت :

(١) یه‌کێتی بیرى .

(٢) یه‌کێتی عه‌قیده و بیروباوه‌ڕ .

(٣) یه‌کێتی خو‌رپه‌وشت .

(٤) یه‌کێتی هه‌ست و سۆز .

ئهو چوار په‌که‌یه‌یان یه‌کێتیه‌، بوونه‌ته ئامانج بۆ تیری دوژمنان، دوژمنان تیره‌کانیان ئاراسته‌ی ئه‌و چوار ئامانجه‌ کردووه‌، به‌مه‌به‌ستی به‌ش به‌ش کرنی ئه‌و په‌کانه‌ و دروستکردنی ناکوکی و دژایه‌تی له‌نێوانیاندا، به‌مه‌ش ده‌یان‌ه‌وێت یه‌کێتی بیرى له‌ ناو موسلماناندا بگۆن، به‌بیر په‌رته‌وازه‌ی و تێکه‌لاوکردنی بیره‌ دژ به‌یه‌که و ناکۆکه‌کان، هه‌روه‌کو چۆن ویستووینه‌ ده‌ستکاری، یان یاری به‌ پێبازی لێکۆلینه‌وه‌ی دروست لای موسلمانان بکه‌ن، ئه‌و پێبازه‌ی، که‌ خواى گه‌وره به‌ نیگا پێنویستی کردوون، بێگۆن به‌ پێبازێکی (کو‌رتبێن) ئه‌و پێبازه‌ کو‌رتبینانه‌ی ، که‌

ته نیا له سنووی ماددی بیترو دهو وستن و ناتوانن تپه پن و په ی بهو
پاستیانه بیهن، که ده که ونه دولوه ی نه م سروشته ماددی وه .

ده یانه ویت له بری یه کیتی عه قیده و بیرو باوه پ، نه و عه قیده یه ی
ده مه لاتی به سه ردلی موسلمانان کیشاوه، پربازه کانی وه ک بوونگه رای،
بی باوه پی دابنن، به مه ش کار ده که ن له سه ر گتپینی مروتو ب
بوونه وهریکی خوپه رست و درنده، که هه موو زیره کی و توانا کانی خوی
بوتیرکردنی هه ز و ناره زوو خوپه رست و درنده یی یه کانی خوی
به کار دینیت .

ده یانه ویت له جباتی یه کیتی هه ست و سوز، نه و هه ست و سوزده ی
سه رچاوه ده گزیت له بنه مایه کی ثابینی توکمه و پنه و په گ داکوتا، که
موسلمانان ده جولینیت، بیگوتن به هه ست و سوزیکی په رته وازه و دژ
به یه ک و ناکوک و جارتک له شیوه ی هه رتمایه تیدا، جارتک له شیوه ی
چینایه تیدا و جارتکی تریش له سه ر شیوه ی به رژه وه ند په رستی و
هه لپه رستیدا .

هه رچی خووپه وشتی موسلمانانه، موژده ده ره کان دوو پنگایان
داهیناوه و نوزیوه ته وه بکو گیشتن به تیکدان و نرمکردنه وه ی
خووپه وشتی موسلمانان له و په پی ته وای و به رزی مرفایه تی بکو نه و
په پی نرمی و که م و کوپی و سوک و پسوایی .

۱- پنگای یه که م : شیواندن و سوکایه تی کردن به چه مکه په وشتی
یه کان .

۲- پنگای دووه م : تیکه ل بوون به و کومه ل و کومه لگایانه ی بی
په وشتن .

۱- پښتای په کمه : شتواندن و سوکایه تی کردن به چه کمه

په وشتی به کان :

مورده دهره کان هه لساوڼ به کړکړنه وهی چه ندین تیوری له لسه فی لادر له شهریه تی خوا، له و تیوریانه دا پشت د به ستن و جهخت ده که نه وه له سهر پیاوه لدان و به رزکړنه وهی چیژوله زه تی تاکه که سی و پتیدانی هه رشتیک بیتیته جیبه جی کردنی نه و چیژوله زه ته، جا نه گره نه و شته زیان به ته ندروستی تاک بگه یه نیت، یان به عه قلی تاکه که سی بگه یه نیت، یان زیان به کومه ل بگه یه نیت، بی گویدانه نه وهی که نه و شته پیچه وانه ی فرمانی خوی گوره یه، به تاییه تی نه و تیوریانه ی جهخت له سهر به رزکړنه وه و پیاوه لدانی هتزی کومه ل (کومه لگا) ده کانه وه، که ده وله تی سیاسی نوینه رایه تی ده کات له وانه، نه و گومرایی یانه یان له ناو گه له موسلمانان کاندای بللر کرده وه، که خو پره وشت شتیکی له بهرچاو گیراوه و په چاو کراوه (وه کو داب و نه ریت) به پیی به رزه وه ندی کومه لایه تی و پامیاری و شابوری، نمونه ش بق نه مه به کومه لگا سهر تاییه کان ده هیننه وه و ده لیتن هه ندیک هوز و قه بیله ی سهر تاییه گزشتی مروه کانیان ده خوارد، به هانده رتیکی شابوری، هه ندیک گه ل و نه ته وده له زوونی و زینا کردن هیچ شتیک نابیننه وه و به لایانه وه گرنگ نییه و زورناسایه .

گوینگر له و نمونانه وه، نه وه وهرده گرتت و نه و نمونانه به لای گوینگره وه نه وه ده گه یه نیت، که په وشت شتیکی له بهرچاو گیراوه

په چا وکړاوه، گهل و نه ته وه کان له سهری پټککه وتوون، نه وه شتیکی
خوایی بیت.

له سهر بابای موزده دهر، خاوه نی شم گومراییانه نه وه یه، ده بیت
له گهل خوی ته باو گونجاو بیت و بلیت، که پیشکه وتنی شارستانی و
مه دهنی به هه مان شیوه هیچ و ینه و یمه ن و شیوه یه کی وه ستاوی نییه،
به کارهینانی چه قو گورا به به کارهینانی چه له کاتی شه پکردندا، به هه مان
شیوه له دیمه نه نوییه کانی شارستانییه و مه دهنییه، پیویسته شم
چه مکانه له گهل په وشت یه کسان بن، پی به پتی په وشت برقن، جا نه گهر
شمه له لایه ن مه دهنییه ته وه په تکراره بیت، نهوا له بواره کانی
شارستانییه تی په وشتی، یان زیارو شارستانییه تی بنیاد نراو له سهر
په وشت، نه ولاتره به په تکرینه وه.

۲- ټیکه ل بوون به و کومه ل و کومه لگایانه ی پی په وشتن :

شمه به هیترترین شمارزی کرداری (عملی)، ټیکدان و خراپ کردنی
په وشته، مروت به سروشتی خوی قابیلی خوگونجانندن و پاهاتن و
که وته ژیرکاریگری ژینگه و ده وروبه ری کومه لایه تی یه، نه گهر که سیکي
پاک و خوپاریز بخه پنه ژینگه یه کی کومه لایه تی، که زوریه ی خه لکه کی
خراپه کارین نه و که سه خوپاریز و پاکه، ده بینین پله به پله ده کوریت بق
ناستی نه وان. نویسه ره کانی شم موزده دهرانه نه و سروشته ده ورونییه ی
مروتیان زانیوه و پړگرامیکسی کرداری و کاره کیان بق داپشتوه.
موزده دهره کان ده ست پیشخه ریوون بولیکولینه وه و کارکردن بولیکدان و

خراپکردن و هه سادکردنی نه وه دواى نه وهى موسلمانان، له پټگهئى تټيکه لاويوون به کومه لگا دهرده دهره کان و نه خوڅه کان له پړوى په وشتيپه وه و له م پټگاپه شدا نو په گه زانه ئى خواره وه پان به کارهيتاوه .

ا- په گه زى پاره و سامان :

نه و په گه زه زږد کارگه ره بڼ کړينى مرقه کان، موژده دهره کان توانيو يانه نه م هوکاره به شتوره به کى زږد فراوان به کارهيتن بڼ تټيکدان و خراپکردنى په وشتى موسلمانان، له پټگهئى کړينى مرقه لاواز و نه فس نزمه کان، به پاره و سامان، نه وکه سانه يان، هه رچو نټک خو يان بيانه وټ به کاريان هيتاون و ناراسته يان کړمووه بڼ بلوکړدنه وهى به رتيل و هاندانيان، له سه ر(دزينى سهروه و سامانى گشتى و پالېشتى کردنى قورخکارى حه رام وچاوپوڅى کردن له غهش و خيانه ت و بردن و دهرکردن و په پاندنه وهى نه و شتانه ئى له پړوى نيوده وه تيبه وه ياساغ و قه ده غه ن.

ب- به کارهيتنانى په گه زى نافرته :

موژده دهره کان نه و په گه زه به کارده هيتن بژده ست به سه راگرتنى خاوه ن دهر وونه لاوازه کان، به تاييه تى گه دجان، هه ليان ده خه له تټين و گالته يان پيډه که ن، له پاش نه وه، بڼه ما ماددى و مه غه وهى په کانى موژده دهرى و گاورى له ولاته که دا قايم ده که ن و ده چه سپټن .

له پال نه و نو په گه زه، په گه زى عاره ق و خواردنه وه و مادده په رستى و ژيانى مادديان له لا شيرين ده که ن، نه م جگه له و شتوازه ژيانه ئى، که

پشت ده به سستی له سهر خوشگوزه رانی و چيژ و له زهت و گویی نه دان به هيچ شتيك جگه له وهی، كه هيز و وزه و توانای بير وجهسته بمژن و به ليری بدن، له چيژ و له زهت و پابواردندا ، موژده دهره كان، ناموزگاری هاو كار و يارمه تيدهر و به كړنگيرلوه كانيان ده كهن، كه كاروباری كومه لايه تي ناسان بكن له سهر نه م بڼه مايانه ی خواره وه :

۱- دابینکردنی مال و خانووی قوتابی و خویندکاری کوپ و کچ ،
دروستکردنی كومه له ی گه نجان و لاوانی کوپ و کچ .

۲- دروستکردن و دابینکردنی، يانه و هاندانی کوپ و کچ له سهر
تيكه لاويون .

۳- گرنگی دان به فيرکردنی وه رزش و پاباردن و كات به سهريردن .
۴- پاكيشانی ژن و نافرته تانی بيگانه، نه وانه ی له بواړی موژده دان
كارده كهن، بۆ نه وهی په پيوه ندي به ژنان و نافرته تانی موسلمان
بكن .

۵- هاندانی گنج و لاوی موسلمانان بۆ هينانی ژنی بيگانه، ليره دا نه و
پڼگه پيدانه ی شه ريعه تي نيسلام ئيستغلال ده كهن و سوودی
ليوه رده گرن، كه نيسلام پڼگه ی داوه پياوی موسلمان نافرته تانی
نه هلی كيتاب ماره بكن . ناشكرايه: نه و جوره هاوسه رگيريه
ژينگه و جهوی پوځانی مالی موسلمان ده شيوتنی و نايه يلی،
گوزهران و ژيانكي بيگانه یی ده ست به سهر مال و ژينگه ی
موسلماندا ده گرت، كه زياتر موزكي بيگانه ی پتوه دياره،
به ناييه تي نه و زمانه ی كه ژنه كه قسه ی پيده كات، مندا ل
له دايكپوه فيري زمانی بيگانه ده بيت، به مهش زمانی عه ره یی

ده له وتیت که زمانی قورئانی پیرلزه .

٦- دروستکردنی کتیبخانه ی تاییه ت به کتیب و بلوکردنه وه ی موژده ده ری و به گاورکردن، بق فرۆشتن و به نهینی دابه شکردن و بلوکردنه وه ی نه و کتیب و بلوکرلوانه ی تاییه تن به گاورکردن .

٧- نیستیغلل کردن و سوود وه رگرتن له پۆژنامه و پۆژنامه گه ری به شیوه یه کی زۆر فراوان بۆ خزمه تکردنی ئامانجه کانی به گاورکردن، چونکه موژده ده ره کان سه یریان کرد موسلمانان زۆر هۆگری پۆژنامه ن و زۆرخویان به خویندنه وه ی پۆژنامه وه سه رقāl ده که ن .

٨- خزان و چوونه ناو کۆمه لکا پیشه سازیه کانی موسلمانان، موژده ده ره کان نیکه لای کرێکاری کارگه کانی موسلمانان ده بن ده ست ده گرن به سه ر ناوه نده کانی پیشه سازی موسلمانان، به گیانیکی نه سرانی و گاوری، جیکیرکردنی بیرى نه سرانی و گاوری له ناویاندا . گرن گرتینیان :

أ- پیشه که وتنی زانستی و پیشه سازی، بناغه و سه رچاوه که ی له نه سرانییه ت هاتوه ، خۆگێلکردن و له به رچاونه گرتنی پۆل و کاریگه ری زانا موسلمانانه کانی پیشین، که خاوه نی چاکه و مافن به سه ر نه و بوژانه وه یی له نه و پوپا پویدا. ^(١)

ب- هه موو داهێنانه نوێیه کان و دۆزینه وه تازه کان، چاکه که ی ده گه پێته وه بق مه سیحیه ت. ^(٢)

^١ التبشیر والاستشراق - محمد عزت

^٢ أجنحة المکر الپلایه - عبدالرحمن حبنکه

به شئی سى ٦ یه

گوږه پانه کانی موزده دان و کاریگه ریه کانی

موزده دهره کان له گه ل جیاوازی بیر و باوه پ و پهوت و پتیازی بیریان و جۇرلوجوری فره یی مه زه ب و کومه له موزده دهره کانیان، هه لساو ن به وینه کیشانی نه خشه یه کی ووردی جیهانی ئیسلامی، که مه موو لایه نه کانی کومه لگای ئیسلامی به مرویی و نا مرویی (البشریة و غیر البشریة) بگریته وه. له نه خشه و پیلانه که یاندا بۆسه ر جیهانی ئیسلامی و هیرشکردنه سه ری، موزده دهریکی زقویان بۆ ناماده کردوه و بۆ نارووه هه ولیانداوه و سووریوون له سه رته وه ی جیاوازی به مه زه به کانی نیوان خۆیان له بیرببه نه وه و بخه نه لاوه، ته مه ش به مه به سستی یه کخستنی وزه و توانا کانیان بۆ دزایه تی کردنی ئیسلام و پوخاندن و تیکدانی پایه و کوله که کانی ئیسلام و گوږپن و لادانی موسلمانان له پرتعمایی یه کانی ئیسلام و وه ستاندنی درزیوون و فراوانبوونه سروشتیه که ی .

گرنگی دان به په وانیه کردن و به پیکردنی موزده دهره کان له چه رখে کانی ناوه راستدا ، که یشته چله پۆپه، تاگه یشته شه و پاده یه ی نه سرائیه کان کولێز دابه ره زوینن، که ببیته بناغه یه ک بۆ ده رچواندن و پیگه یاندنی موزده دهره ان، له پاش شه وه ی بنه ماکانی به گاورکردن و

نامرازه‌کانی موزده‌دان و به‌گاورکردنیان فێرده‌کردن، پاشان نارنیدیان بۆ هیند و جه‌زائیر و جاوا ئه‌و شاند و نێردراوانه‌ سه‌رکه‌وتنیکی گه‌وره‌یان به‌ده‌سته‌یتنا، له‌به‌ر ئه‌وه‌ ده‌بینین موزده‌ده‌ری زیاتر گه‌شه‌ی کرد و زیادی کرد، تا وای لێهات به‌شی ئافره‌تانیاں کرده‌وه و دامه‌زاند و ئه‌وروپا زیاتر سه‌رقالی کاره‌کانی موزده‌دان و هه‌ولی به‌گاورکردن بوون به‌ ئامانجی ده‌ره‌یتانی موسلمانان له‌ ئاینه‌که‌یان، بۆ درێژه‌پێدانی ئه‌و نه‌خشه‌و پلانه، موزده‌ده‌ری پزیشکیان دامه‌زراند، وه‌کو ئه‌و زموون و تاقیکردنه‌وه‌یه‌ک، شاند و نێردراوی زۆریان نارد بۆ ئه‌فریقای ناوه‌پاست، ناوچه‌کانیاں دابه‌شکرد، به‌پێی په‌گه‌زه‌کانیاں، ئه‌و شاند و نێردراوانه‌ بۆلابوونه‌وه‌ به‌بێ پچران له‌ پۆژه‌ه‌لاتی ئه‌فریقا، تاده‌گاته‌ ناوه‌پاستی ئه‌فریقا، تاده‌گاته‌ (خه‌رتوم)ی پایته‌ختی سودان و جه‌به‌شه‌ (ئه‌سیویا) . هه‌رچی ولاتانی پۆژئاوایه، موزده‌ده‌ری تایبه‌تیاں بۆداناون ((که‌مه‌له‌ی موزده‌ده‌ران و به‌گاورکردنی باکووری ئه‌فریقا)) موزده‌ده‌ره‌کانیاں ده‌نارد و بۆلابوده‌کرده‌وه‌ له‌ ولاتی مه‌غریب و جه‌زائیر و تونس هه‌موو ولاته‌کانی پۆژئاوا .

موزده‌ده‌ره‌کان و شاندیه‌کانیاں بۆلابوونه‌وه‌ له‌هیند، له‌سه‌ره‌تادا موزده‌ده‌ره‌کان سوچاری دوو دلی و پامان و دۆش دامان بوون، که‌ به‌کۆ ده‌ست پێیکه‌ن له‌ کاری به‌گاورکردن، چونکه‌ هیند خواوه‌ن چه‌ندین ئاینی جۆراوجۆره، موزده‌ده‌ره‌کان له‌وێ پێگه‌یه‌کی نوێیان دۆزیوه‌، ئه‌ویش هه‌لگرتنه‌وه‌ی ئه‌و مندالانه‌ی، که‌ له‌به‌ر هه‌ژاری فێدراوون، چاکه‌یان به‌رامبه‌ر ده‌کردن بۆ پراکێشانی دلایان بۆ ئاینی مه‌سیحی . هه‌رچی کاری

به گاورکردنه له ولاتی (مه لایق)، له بهرنه وهی خه لکی مه لایق شتیکی که میان له مه زه بهی (کاسۆلیک) ی وه رگرتبوو، له پاش به دیارکه وتی (پورتوگالییه کان) و که منیکیش له مه زه بهی (پروئتستانت) یان وه رگرتبوو له پاش داگیرکردن ده ست به سه رداگرتنی ولاته که یان له لایه ن (هۆله ندییه کان)، هۆله ندییه کان زۆر دلپه قسی و توندیاننواند، هیچ لیپوردنیان نه بوو له پیناو بلاوکردنه وه نه ی عه قیده و بیروباوه په کانیان له سه ده کانی ناوه پاست دا .

هه رچی بزوتنه وه به گاورکردن و موژده ده ره کانی (میسر) ه، موژده ده ره کان هه لسان به دامه زانندنی زانکویه کی هاویه ش، که هه موو دامه زراوه موژده ده ره کان تیدا هاویه ش بن، به جیاوازی مه زه به کانیان، بق نه وه ی بتوان به ئاسانی به ریه ره کانی و پیتشپرکی له گه ل (نه زه ری شریف) بکه ن، نه و قوتابخانه و زانکویانه فیزیوونی زمانی عه ره بی به پاکی و به چاکی شاره زاوونی زمانی عه ره بییان له نه ستۆی خۆیان گرتبوو .

له گرنگترینیان نه و په یمانگا موژده ده ریانه ی، که له (میسر) دامه زراوه و دروستکراون، نه وه ی که (کۆمه له ی موژده ده رانی باکووی نه فریقیا) ی دروستیکربوه، موژده ده ره کان توانیان له پێگای نه و په یمانگابه وه له موسلمانان نزیک بینه وه، له پێگه ی موحازه راتی هه فتانو کۆپ و گفتوگو له نیوان موسلمانان و نه سرانییه کاندای، پێگه دانی موسلمانان به ئاماده بوون له کۆپه کانیان و مافپێدانیان و پێگه پێدانیان به قسه کردن له و

کډې و کږبوونه وانه، نه و کږمه له یه چالاکیه کانی زږد زیادی کرد و تاوای
لټهات گوفاری زږریان دهرده کرد و بللوده کرده وه.

موژدهدان له دورگه ی عمره بی :

موژده دهره کان به چاوڼکی زږد بق و قینه وه ، سهیری دورگه ی
عمره بییان کړیوه، چونکه پوژنک له پوژان شوینی ه لانتی خوری نیسلام
بووه، له بهرته وه ی شوینه پیروزه کانی تیدایه و موسلمانان هه موو سالتیک
له هه موو ولاته کانی جیهاندا، به مه بهستی حه جی مالی خوا پوول وئ
ده کڼ، له پاستیدا نارډنی شاند و ښیردراوی موژده دهره کان بق دورگه ی
عمره بی سهختی و دژواریه کی زږی بق نه سرانییه کان دروست کړیوه و
تیچووخه رجیبه کی زږد گه وره یان بق ته راخانکړیوه، له گه ل نه وه شدا
نیسلام له و کاته ی له (مه ککه) وه، په یدابووه، ژماره ی موسلمانان که می
نه کړیوه و به رده وام له زیاد بووندایه و له فراوانیووندایه، له پاشان
نیسلام ته نیا ناینیک نه بووه، به لکو جیهاد کردن و ټیکوشان له پوکنه کانی
و پایه کان هم ناینیه، هه رگیز رینه که وتووه، گه لیک موسلمان بووین و
هاتنه ناو نیسلامه وه پاشان بووینه وه به کار .

کاریگه ریه کانی موژدهدان :

نیمه نه گه ر به دوا ی کاریگه ریه کانی موژده دهره کان بکه وین، ده بیښین
نه و موژده دهرانه هیچ ریز و پله و پایه ک بق خودا (الله) دانانین و هیچ
کاتیک نه و به لټن و په یمانانه یان نه بریوتنه سهر، که به و گه ل و

نه ته وانه يان داوه ، كه بقی نیردراون، به لکو به پیچه وانه وه به رده وام له پیلانگیتپی و ناژاوه نانسه وه و هاندان و وورژاندنی نو به ره کایه تی و دژمنایه تی و پچه به رایه تیدابوون، له نیتوان پۆله کانی یه ک نه ته وه و یه ک ولاتدا، ده رباره ی کاریگه ریه کانی موژده ده ره کان ده لئین : شه وشته ی گومانی تیدانییه ، کامه رانی و خۆشحالی موژده ده ره کان بق شه و گپانکاریانه ی چۆته ناو بیروباوه و عه قیده ی موسلمانان، زۆر زیاتره ، له کامه رانییه و خۆشحالیه ی به پیشکوتن و به رزیوونه وه ی شارستانییه ت هه یانه ، شه و په روه رده و فیرکردنه یان وه کو که ره سته یه ک به کاریان هیناوه ، نه نجامی زۆرگه و ده ی به ده ست هیناوه ، به ره می به سوودی به جی هیناوه ، به تاییه تی له سه رمندا ل وه ره زه کاراندا .

موژده ده ره کان کاریان کردوه ، له سه ر دروستکردنی شه و هۆکارانه ی، که ده بیته هایه ی شه و ناژاوه له نیتوان شه و گه ل و نه ته وه موسلمانانه ی موژده ده ره کان کاریان تیداکردوه . له گه ل شه و حکومه ته شه و پوپیانیه ی موژده ده ره کان شوینکه وتووی سیاسه تی شه و ان بوون، مه به ست و نامانجیش هاندانی هه لگه رساندنێ شه و پێکی به رده وام بق سه ر نه ته وه موسلمانانه کان، لاوازکردنی شه و گه ل و نه ته وه موسلمانانه یه ، هه روه کو شه و ی له تورکیا پوویدا، له سه ر ده می ئیمپراتۆریه تی عوسمانی له ماوه ی سه ده ی هه ژده یه م و نۆزده یه م، چونکه شه و پوپا و شه و ریکا، تا ئیستاش به چاوێکی ئاینی په هه ندیکێ ئایینی سه یری هه موو شه و په کان ده کەن .
(المسألة الشرقيّة – مصطفى کامل) .

نهو چالاکییانه یان له بواری هه لگیرساندننی شه پ شه م دهسکه وتانه ی هه بووه :

ا- روسیا بۆ ماوه ی چهند سه ده په ك شه پێکی نه پساوه و په ك له دوایه کی له گه ل تورکیادا کرد، تا لاوازی کرد و دهستی گرت به سه ر ولاتی (قهوقان) و ناوچه ی (قرم)، هه روه ها پۆمانیا و یۆنان و خه لکی (چجای رهش) و بولگاریا شه پریان له گه ل ده ولته ی عوسمانیدا کرد، تا له ژێر ده سه لاتی عوسمانی ده رچوون .

ب- نه مسا و فه پنه سا کاریان له سه ر ویرژاندن و هاندانی گهلانی به لقان ده کرد، له دژی ده ولته ی عوسمانی .

ج- هه رچی ئینگلتزیه، له سه ره وه خۆی و انیشانده دا، که دۆستی موسلمانانه، له لایه کی تره وه له هه ولی ناژلوه نانه وه و پیلانگێپی بوو دژی ولاته نیسلا میه کان، هانی (ئهرمه ته کان و سروزه کان) ی ده دا و هانی (کریت) په کانی ده دا، له کۆنگره ی به رلین توانی دوورگی (قبرص) ی ده ست بکه ویت، به بیانووی یارمه تیدانی (تورکیا) له لایه کی تر، هانی روسیای ده دا، بۆ شه پکردن و به ریه ره کانی ی تورکیا . هه ندیک له مۆژده ده ره کان پێشینیازی شه وه یان کرد، که به ریتانیا و فه پنه سا هاوپه یمانیه تی په ك دروست بکه ن بۆ ده ست به سه راگرتنی شه و که نارانه ی، که شه و که شتییه باره هه لگرانه ی پێده گه یشت، شه وانه ی که ل و په لی شه پریان هه لگرتبوو بۆ شه پ له گه ل عه ره به موسلمانانه کان .

شه وه سه باره ت به کاریگه ریه ده ره کییه کان، گه رپه یان و مه یدان و بواریکی تریش هه یه، که مۆژده ده ره کان کاریان له سه ر کربووه، شه ویش

وڕۆژاندن و هاندانی پشتیوی و دروستکردنی تهنگ و چه له مه ی جیاواز له ناو ولاته ئیسلامییه کاندای، شه ویش به مه لگیرساندن و خوشکردنی ناگری دوزمنایه تی و بقی و کینه ، له نیتوان نه و توێژانه ی ، که کاری مژده دان و به گاورکردنیان تیدا نه نجام ده دا، له هه موو ولاته جیاوازه کاندای بقی شه وه ی نه مه بپیته بیانوی به هانه بقی ده ست تیه وردان و خۆتیه لقورتاندن له کاروباری ناوخرۆیی ولاتان، به مه به ست و نامانجی پاراستنی که مه یه تییه نه سرانی و گاوه کان .

کاتیك شکستیان خوارد و سه رنه که وتن له دروستکردنی کاریگری له سه ر ژینگه ی موسلمانان، که وتنه وڕۆژاندن و نانه وه ی دووبه ره کی له نیتوان تابه هه و مه زه به نه سرانییه کان، قه لس و بیژارده بوون به له یه کتر نزیکبوونه وه ی موسلمانان و هه لکرانی بیر و باوه پی ناینه کانی تر، نه ره منییه کانیان هاندای بقی شلپش کردن له دژی ده ولته تی عوسمانی، تابه فه ی ئاشوریان هاندای، له ولاتی عیراق دژی حکومه ته که ی، ئاشوریه کان تابه فه یه کی که می نه سرانییه کان، له باکوری عیراق نیشه جین، هه یچ په یوه ندییه کیان نییه ، به و ئاشوریانه ی له عیراق دا نیشه جی بوون له پێش زاینیدا.⁽¹⁾

1- بیروبووچرونی جیاواز هه یه ، سه به رته به په یوه ندی نه و ئاشوریانه ی ئیستا، به

ئاشوریه کانی پێش زاین ، په یوه ندییه که به هه ر شیوه یه که بێت، مانه و یان له کوردستانی عیراق نوو راستیمان بقی ده سه لمین .

1- هه رچه نده که مینه بوون، به لام له کوردستان ماونه ته وه و له ناو کوردای نه توانه ته وه و مافیان پارێزبوو، نه مه ش نیشانه ی سنگ فراوانی کورده ،

موژده دهره کان کاریان بۆ شه وه کړیوه، داگیرکړ و ئیستسعماری بهریتانیش یارمه تی دلون، که بتوانن تاکه کانی نه و تایه په کوبکه نه وه و بڼه لایه نگرې هیزه کانی بهریتانیا بۆ له دژوهستان و بهرامبه روه ستانیان له دژې شلرېشگېرانی عیراق .

موژده دهره کان کاریان ده کړد له دژې بلایو بونه وه ی ئیسلام و چه وساندنه وه ی موسلمان و بلایو کړدنه وه ی خه راپه و خه راپه کاری .

موژده دهره کان نه گهر تیبینی نه وه یان بکړدبا، که خه لگی ئایینه (وښه کان) نایه نه ناو ئایینی مه سیحی، هر وه کو نه وه ی له باشوری (سودان) پرویدا چالاکیه کانیان ته نیا له وه کورت ده کړده وه و چپ کړده وه، که کۆسپ و له مپه ر له بهر ده م بلایو بونه وه ی ئایینی ئیسلام دوست بکنه .

موژده دهره کان کاری سیخوری یان له سه ر نه و گه لو نه ته وانه ده کړد، که کاری به گاورکردن یان تیدا نه نجام ددها بۆ به رژه وه ندی نه و ولاتانه ی، که موژده دهره کان له پړوی سیاسی و پامیارییه وه شوینکه و تنویان بوون .

چونکه زږد نه نه وه و که مینه ی تر هن له میژوودا ، تولونه نه وه له ناو نه ته وه کانی تردها .

۲- کورد نه ته وه یه کی موسلمانان ناشوریه کان نه سرانین به لام به درژلایی هه زلرو چوارسه د سال له میژووی په یدایوونی ئایینی ئیسلامدا نه و که مینه ئایینییه نه بوون به موسلمان و له سه ر ئایینی خزیان ماونه ته وه نه مه ش سنگ فرلوانی موسلمانان دهره خات بهرامبه ر ئایینه کانی تر- (وه رگېر)

پوخته :

گۆپان له نه سرانییه ته وه، بوون به موڵسمان زۆر زیاتره، له گۆپان له موڵسمانییه تی و بوون به نه سرانی . به لام مه سیحیه ت کاریگه ریه کی زۆر گه وری له ژیان و خووپه وشتی موڵسمانان کردووه، ئه مه ش له سه ر ده ستی ئه و موژده ده ر و شانده نێردراوانه ی موژده ده ره کان به دی هاتووه . له گه ل ئه وه شدا ده بیّت ئاماژه به وه بده یین که هه رگیز پووی نه داوه، له هه یچ ولاتیگدا، که خه لک به ژماره یه کی زۆر فراوان له موڵسمانییه ته وه بگۆرین و بجن به نه سرانی، ته نیا به گۆرینی حکومه تی ئه و ولاته، له حکومه تێکی ئیسلامی گۆرانی به حکومه تێکی پۆژشواوی مه سیحی ئه مه ش، له به ر ئه وه یه ئه و حکومه ته مه سیحییانه په پره وی رێباز و سیاسه تێکی کاریگه ریان کردووه بق یارمه تیدانی شانده و نێردراوی موژده ده ره کان .^(۱)

۱ التبشیر و الاستشراق - د. محمد عزت، ص ۸۴ - ۸۷ - ۹۵

دەروازەى دووھم

پۆژھە لاتناسى (الاستىراق)

بەشى يەكەم

پېناسە و ناساندنى پۆژھەلاتناسى

ووشەى پۆژھەلاتناسى بۆ ئەو لىكۆلىنەوانە بەكاردىت، كە لەلايەن كەسانىكەوہ ئەنجام دراون ، كە خەلكى پۆژھەلات نىن، بەلام لىكۆلىنەوہكانيان دەريارەى زانست و زانيارى و زمان و شايين و ميژوو و باروبۇخى كۆمەلايەتى پۆژھەلات نووسيوہ .

پۆژھەلاتناسى لەو كاتەوہ دەستى پېكرد، كە سوپاي پزگارى موسلمانان بۆ پزگارکردن و فەتح كردن لە دەركاي ئەووپاپان دا، لەو كاتەدا موسلمانان تەختى پاشايەتى و گەورەيى و شكۆمەندى و پيشەوايەتى و فەرمانرەوايى نۆودەولەتيان داگرکرد بوو، ناويانكى موسلمانان گوئى دنياى پەر كەربوو . ئەووپاش لەم كاتەدا نقوومى نەزائى و دواكەوتووى شارستانی بوو بوون، لەو پۆزگارەدا ئەووپىيەكان، دەگەرپان بە دوواى دۆزىنەوہى ھۆكارەكانى بووژانەوہ و سەرکەوتنى موسلمانان و گەيشتنيان بەو شكۆمەندييە گەورە و مەزنە . ھەندىك لە پياوانى كەنيسەكانى ئەووپيا ھەلسان بە لىكۆلىنەوہ و خوئىندنى (زانست و زمان)ى ئەو موسلمانانەى بۆ جىھادکردن و فەتح كردنى ئەووپيا

چووبوون، ئەمەش به مەبەستی دەستکەوتنی زانست و زانیاریه کانی موسلمانان و بۆ سوود وەرگرتن له و زانستانه و پزگارکردنیهان له و دواکه و ترووی و نه زانییه، که واته پزژه لاتناسی دواکردنی زانست و زانیاری پزژه لات بوو.

له و کاته دا بزۆینه ر و هانده رانی شه پی خاچه رستی، پیاوانی ئایینی نه سرانی و قه شه کان بوون، زانسته به رزه کانیش له نیوان قه شه کانی که نیه دا قه تیس مابوو، له سه ره تا دا نه وانه ی پوویان له پزژه لاتناسی کرد، پیاوانی ئایینی و قه شه کان بوون، بیگومان ئامانجیان له و پووتیکرنه ئامانجی شه پی خاچه رستی بوو، نه و شه پی شیتووزکی نووی وەرگرت، یا شیتووزکی نووی بوو، له داگیرکردنی ماددی و چه کداری و نه و ئامانجانه ش هاویه شن، له گه ل ئامانجه کانی موزده دهره کانی به گاورکردن، له پاشان چه ندین په یمانگا و کومه له یان بۆ پزژه لاتناسی دامه زاندا، که پیکهاتبوون له پزژه لاتناسه کان بۆ هاوکاریکردنی نه و کارانه ی، که په یوه ستن به لیکولینه وه و زانسته پزژه لاتیه کان، وه ک بلوکردنه وه ی هه ندیک ده ستنوو سی عه ره بی و دانانی پێرستی گشتگیر بۆ هه ندیک کتیبی ئیسلامی، دانانی فه ره نگ و پێرستی گشتگیر بۆ هه ندیک کتیبی ئیسلامی، دانانی فه ره نگ ی پێرست بۆکراو، به درێژیی باسی هه ندیک ئایاتی قورئانی پیرۆزیان کر بووه، به پنی بابته کان. جووله که کان پزژه لاتناسییان به دهر وازه یه کی ترسناک زانیوه، له و دهر وازه ی، که بتوانن دزه بکه نه ناو نه و لاتانه ی، که خه ونی داگیرکردنیان پتوه ده بیینی . به پنی پیگه و ریبازی خویان و ده ستیه کیان بوونه پسپۆر و تاپیه تمه ند

لە پۆزە لاتناسی و لیکۆلینەوه پۆزە لاتناسییەکان، لە سەر پێ و شوینی ئەو پەوتە پۆشتن بە پینی پیلانی جوولەکە، تا جوولەکەکان توانیان ژمارەیهکی زۆر کورسی خۆیندن لە زانکۆ گەورەکان بۆ خۆیان داگیربکەن و

لەم بۆلەدا، خزمەتی ئامانج و مەبەستەکانی جوولەکە و زایۆنیزی پێ بکەن، لە ژێر پەردەی خزمەتی پۆزە لاتناسە نەسرانی و ئامادە داگیرکارییەکان . پۆزە لاتناسی چەند قوتابخانەیهکی جیاوازی هەیە هەر یەک لەم قوتابخانانە ئامانجی تایبەتی خۆیان هەیە، کە دەگونجێ لەگەڵ ئەو پێبازە بێرە، یا ئایینی یەئە چەنەوه سەری و شوینی کەوتوون، دەتوانین ئەو قوتابخانانە بەم شێوەیه دابەش بکەین :

۱- قوتابخانە نەسرانییەکان : ئەمەش بۆ دوو بەش دابەش دەکێن :

أ- کاسۆلیک

ب- پڕۆتێستانت

۲- قوتابخانەی یەهودی

۳- قوتابخانەی ئیلحادی گشتی

۴- قوتابخانەی ئیلحادی کۆمەنستی

هەموو ئەو ناشۆب و فتنانەی سووچاری موسڵمانان بوونەتەوه وایکردووه، موسڵمانان سەرسام بن، بەو شارستانییهتە ماددییە پۆزناوا، ئەمەش وایکردووه، موسڵمانان، بوونەتە نیچیری نەسرانییهت لە پێگەی فێرکردن و شیۆزەکانی فێرکردن و پڕۆگرامەکانی ئەمەش پلانیکی زیرەکانە و فێلبازانەیه، وایانکردووه زانکۆکان لە ولاتە موسڵمانەکان،

پلەزانستیەکانی قەتیس بکێژن، لە سەر هەلگرانی بڕوانامە لە زانستە مەرقەبەتییەکان، ئەمەش درێژە پێدانی پێنماوەکانی نەسرانییەکانە ^(١)

هۆکارەکانی سەرھەڵدانی پۆژھەڵتناسی نۆڤن، ھەیانە ھۆکاری ئایینی یە، یاخود پامیارییە، یا داگیرکاری یە، یا بازراگانییە، ھەشیانە ھۆکاری زانستی یە، بەلام ھۆکاری ئایینی، پالەنەر و ھۆکاری یەکەمە بۆ ھاندانی پۆژشاوایی یەکان بۆ پۆژھەڵتناسی، پۆژھەڵتناسی بە قەشە و پیاوانی ئایینی دەستی پێکرد، ئەوانیش ئەوەیان بە لاوە گرنگ بوو، کە توانج و پەلار و پەخنە لە ئیسلام بگرن، جوانییەکان و خووپە و شتە چاکەکانی ئیسلام ناشرین بکەن و بشێوێنن . راستییەکانی ئیسلامیان گۆڕیوە و ھەلیانگێڕاوەتەو، بۆ ئەوەی بۆ جەماوەرەکی خۆیان، بەلگە بھێننەو و بسەلمێنن، ئایینی ئیسلام ئایینیکی گونجاو و شایەن نییە بۆ بۆلەبۆنەو

١. أجنتة المكر اثلثة، عبدالرحمن حبنكه، ص ٨٢- ٨٤- ٨٥

به ششی دووهم

ئامانجه کانی پۆژه لاتناسی و ئامرازه کانی

یهکم : ئامانجه کانی پۆژه لاتناسه کان :

ئامانجه کانی پۆژه لاتناسی یا پۆژه لاتناسه کان، له لیکنه وه
پۆژه لاتناسیه کانیاندا دابهش ده بێته سه ر سێ ئامانج

۱- ئامادجیکی زانستی گوماناوی، که مه به ستیان ئێدا نه مانه یه :

۱- گومان خستنه سه ر راستی په یامی پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ر
(صلی الله علیه و سلم).

گومان دروستکردن، له وه ی، که ئیسلام ئایینیکه، له لایه ن خوداره
هاتووه .

۲- گومان دروست کردن سه باره ت به فرموده کانی پیغه مبه ر
(صلی الله علیه و سلم).

۳- گومان دروست کردن سه باره ت به نرخ و پله و پایه ی فیهی
ئیسلامی.

۴- گومان دروستکردن له سهه توانای زمانی عه ره بی و له گه ل

په وتی گوپانکاری و پیتشکه وتن .

ب- ئامانجی ئایینی و پامیاری

ج- ئامانجیکی زانستی پاک و بێگهره، که هیچ مه به سستیکی تێدایه نیه، ته نیا توێژینه وه و گه پان و پشکنین نه بێت .

۱- په کهم : ئامانجی زانستی گومانای

۱- گومان خستنه سهه راستی په یامی پێغه مبه رایه تی پێغه مبه ره (صلی الله علیه و سلم) و سهه چاره خوایی په که ی، زۆریه ی پۆژه لاتناسه کان نکولی له وه ده که ن، که محمد (صلی الله علیه و سلم) پێغه مبه ره بێت و له لایه ن خوای گه وره وه وه چی بۆ هاتبیت . سه پرده که ی له لیکدانه وه ی دیمه نه کانی وه چی تیکه لی و پتیکه لیه کی زۆریان کردوه، نه وانه ی هاوه له به پۆژه کانی پێغه مبه ری خوا (صلی الله علیه و سلم) ده یانبینی، به تاییه تی خاتوو عاتیشه دایکی ئیمانداران خوا لێی پازی بێت، هه ندیک له پۆژه لاتناسان هاتنی وه چی ده گێژنه وه ، بۆ (فی و په رکه م) ، که دو چاری پێغه مبه ره (ص) ده بوو، هه ندیکیان ده یگێژنه وه بۆ خه یالکردن و هه ندیکی تریان به نه خووشی لیکیانداوه ته وه، وه کو نه وه ی خوای گه وره له پێش ئه ودا هیچ پێغه مبه ریکی په وان نه کردبیت، هه تا لیکدانه وه ی دیارده و دیمه نی (وه چی) یان ئه وها له سهه گران و قورس بێت .

ئه و پۆژه لاتناسانه زۆریه یان مه سیحی و جوله که نه دان به پێغه مبه ره کانی ناو (ته ورات) دا ده نێن، که په یان له (محمد) (صلی الله

علیه وسلم) نزمتره^(۱) پۆلیان که متره، کاریگه رییان که متره، له گۆپینی کومه لگا و پهوتی میژوو و بیروپاوه، له بهر شهوه نکۆلی کرینیان له پیغه مبه رایه تی (محمد) (صلی الله علیه و سلم)، شه و ده مارگبری په شایینی به نیشان ددهات، که دل و دهروونی قه شه و پیپاوه شایینی و موزده ده ره کانی پې کردبوو. دوا به دواي شه و نکۆلی له وه ده که ن، که قورشان کتیبیکي دابه زیندلو بیت، له لایه ن خوی گه و ده و کاتیك شه و ده ی له ناو قورشاندا هاتوه، له و راستیه میژوو بیانه ی له سه رگل و نه ته وه کانی پېشو و ده مکنونیان ده کات، که شهسته و مه حاله له که سېکی نه خوینده واری و ده کړ پیغه مبه ره وه هان بیت، شه وان و له امت دده نه وه.

۱ هرچه نده له عقیده و بیروپاوه ی نیسلامیدا باوه پکردن به هه موو پیغه مبه ران په کتیک له پایه کانی باوه و نیمان و نابیت جیاولزی بکه ی له نیوان هیچ پیغه مبه ریکدا. هر وه کړ خوی گه و ده له سوپه تی (البقرة) هه موویه تی: ((امن الرسول بما أنزل الیه من ربه والمؤمنون کل امن بالله و ملائکة و کتبه و رسله لانفرق بین أحد من رسله وقالوا سمعنا و اطعنا غفرانک ربنا والیک المصیر)) (البقرة - ۲۸۵). واته (پیغه مبه ری خوا نیمانی هیناوه به و ده ی له لایه ن خوی خویه و بقی نژدرووه، خاوه ن نیمانه کانیش هه موو نیمانیان هیناوه به خوی په و ده رنکار و به فریشته کانی و به و کتیبانه ی بقی پیغه مبه ران نژدروان، به دل باوه ریان هه یه و به زمان نیعتراف و نیقرار ده که ن و ده لاین: نیغه هیچ فخر و جیاولزی ناکه ی له نیوان پیغه مبه رانی خوا. هه و ده ها هه موو گوونویانه نیغه هه رمانی خوامان بیستوه و ده رمانگرتوه و ملکه چین بزی، تاوانبه خشی هه ر بقی تزیه و له تزی دلوا ده که ی له و پۆلی قیامه تدا بقی لای تزی ده که پیننه و هه ر ده نجامان هه ر لای تزیه).

ئو له و که سانه ی وه رگرتووه، که له دهوویه ری بوون و هه والیان پنده دا، کاتیکیش ئو وراستی به زانستیانی له ناو قورئاندا هاتوون، که تازه دوزاونته نه وه له م سهرده مه دا، ده مکتوبیان ده کات، ئه وان له وه لاما دا، ئه وه بق زیره کی پیغه مبه ر (هس) ده گپنه وه .

۲- له پاش نکولی کردنیان له پیغه مبه رایه تی پیغمبه ر (هس) نکولی کردن له ئاسمانی بوونی قورئانه، نکولی کردنیانه له وه ی، که ئایینی نیسلام ئایینیك بیت له لایه ن خواوه هاتبیت . ئه وان وای داده نئین ئایینی نیسلام له لیکدانی هه ر بو ئایینی مه سیحی و جوله که دروست بووه، تیبینی ئه وه ده کریت، پۆژه لاتناسه جوله که کان زیاتر له سه ر ئه وه سوورن، که ئایینی نیسلام درێژه پنده ری ئایینی جوله که یه، ئه مه ش له به ر ئه وه ی چه ند خالکی هاوبه ش هه ر بو ئایینی نیسلام و جوله که کۆده کاته وه .

۳- گومان دروست کردن له پاستی و دروستی فه رموده کانی پیغه مبه ر (صلی الله علیه و سلم)، ئه و فه رمودانه ی، که زانا پشکنه ر و لیکۆله ره وه کانمان به جیی متمانه یان داناوه، ئه و پۆژه لاتناسانه ئه وه ده که نه به لگه، که فه رموده ی (دانراو و دروستکراو) چوونه سه ر فه رموده کانی پیغه مبه ر و نیکه لاوی بوون .

خوێان له گیلی داوه و ئه و هه ول و کۆششیه یان له به رچاوه نه گرتووه، که زانایان به خشیویانه و داویانه ، له پێناو پاککردنه وه ی فه رموده پاسته کانی پیغه مبه ر (صلی الله علیه و سلم) له فه رموده ناپاسته کان، به پشت به ستن به چه ند یاسایه کی نۆر رد له لیکۆلینه وه و گه پان و

پشکنین، که له ئایینه کانی لای ئەوان زانراو نه بوون، له ده یا په کیش له م یاسایانه یان نه زانیوه، بۆ د دنیا بوون له پاستی و دروستی کتیبه پپرزده کانی خۆیان .

ئوهی وای لیکردوون، ئه و قسه زیاده و بیه سه روبه رانه بکه ن، ئه وه یه، سه بیران کردووه، که هه رمووده کانی پتفه مبه ر چ سامانیکهی هه زری و ته شرعی و یاسا دانانی سه رموره ئه ری تیدا یه . ئەوان باوه ریان به پتفه مبه رایه تی (محمد) (صلی الله علیه و سلم) نییه و بۆیه بانگه شه ی ئه وه ده که ن، ئه وه له گه ل عه قل ناگونجی، ئه وه رموودانه له پتفه مبه ریکهی نه خوینده واره وه هات بیت . گرتی ده روونی لای ئەوان بریتی یه له باوه ر نه کردن به (محمد) (صلی الله علیه و سلم) و پتفه مبه رایه تی (محمد) (صلی الله علیه و سلم) هه مو نه و گومان و خه یالو تیکه ل و پتکه لیه یان، له وه وه سه رچاوه ده گرتیت .

٤- گومان دروست کردن سه باره ت به نرخ و پله و پایه ی فیهقی نیسلا می، ئه و ته شرع و یاسا دانانه گه وره و مه زنه ی، که هه رگیز وه کو ئه و کۆنه بوونه ته وه بۆ هه یچ نه ته وه یه ک له نه ته وه کان و له هه یچ سه رده مێک له سه رده مه کانی مێنوو دا. بانگه شه ی ئه وه یان کردووه (که له به درۆ خسته وه ی پتفه مبه ر سه رچاوه ی گرتووه) فیهقی نیسلا می درێژه پێده ری فیهقی پێمانی و پاشان درێژه پێده ری فیهقی پۆژنا واییه کانه و له وانیان وه رگرتووه، به لام زانا کانمان ده مکوتیان کردوونه ته وه و سه له مانوو یانه، که فیهقی نیسلا می فیهقیکی سه ربه خۆیه له خودی خۆیدا

و در روزه پنده ری هیچ فیهیگی تر نییه و له هیچ فیهیگی تر سرچاوه ی نه گرتووه .

۵- گومان دروست کردن له توانای زمانی عه ره بی له گه ل په وتی گورنکاری و پیشکته وتنی زانستی، نه مهش به و مه به ست و نامانجه ی و امان لیکه ن، که له هه ژاری به یتنه وه و پتویستمان به زار اوه کانی نه وان هه بیت، که و امان لیکات هه ست به چاکه و ده سه لاتی نه ده بی نه وان بکه یین و وا نیشان بده ن زمانی عه ره بی زمانیکی هه ژاره به رامبه ر به نه ده به که ی نه وان، نه مه ییش جهنگی نه ده بی به، شان به شانی داگیرکاری سهربازی له گه لمانی ده که ن

ب- دووه م : نامانجه ی نایینی و رامیاری

نم نامانجه له م خالانه کورت ده که ینه وه :

۱- دروست کرنی گومان لای موسلمانان به رامبه ر به پیغه مبه ره که یان و قورنانه که یان و شهربه ته که یان و فیهی که یان له مه شدا، دوو نامانجیان هه به، به کیان نایینی به کیان داگیرکاری به هه به .

۲- به گومان خستنی موسلمانان به رامبه ر به نرخ و به های که له پوور و سامانه شارستانی به که ی خویان . بانگه شعی نه وه ده که ن، که شارستانی به تی نیسلا می له شارستانی به تی پرمانی وه رگیراوه، عه ره ب و موسلمانان کان هیچیان نه بووه، نه نیا فله سه فعی نه و شارستانی به تیان وه رگیراوه و له به ریان گرتو ته وه و لاسایی یان کربو ته وه، له گه ل نه مه شدا، که شارستانی به کانی خوشیان، پرپ له که موکوپی .

۳- لاواز کردنی متمانه‌ی موسلمانان به که له پوری خویان، بلاوکردنه وهی گیانی به گومان سه پرکردنی هه موئه و شتانه‌ی له بهرده ستیاندایه، له خووپه وشت و بیروباوه‌پ و عه قیده و نمونه‌ی بالا .

۴- لاواز کردنی گیانی بریایه‌تی له نیوان موسلماناندا، له هه مو و لاتنه کانددا له پنگه‌ی زیاندنه وهی هه سنی نه ته وایه‌تی و په گه زه‌رستی، نه و هه سته‌ی له پیتش نیسلامدا هه بوو، وروژاندنی ناکوکی و دووبه‌ره‌کی له نیوان گه‌ل و نه ته وه‌کان، له ولاته عه‌ره‌بیه‌کانیش هه مان سیاست په‌په‌ره ده‌که‌ین . هه ولده‌ده‌ن و تیده‌کلشن بق ئه وهی به‌کگرتو نه‌بن و په‌رت‌ولزه‌ بن، قسه‌یان یه‌که نه‌بیته، به‌هینانی پووداوێکی تاکه که‌سی له میژوودا، بق ئه وهی میژوویه‌کی نوئی لی دروست بکه‌ن .

ج- سێ یه‌م : ئامادجی زانستی پاک و بیگه‌رد، که هه‌ج

هه‌به‌ستیکی تێدا نییه، ته‌نیا توێژینه‌وه و گه‌پان و پشکنین

نه‌بیته .

لیکۆلینه‌وه و توێژینه‌وه له که‌له‌پوری عه‌ره‌بی و نیسلامی هه‌ندێک پاستی نه‌پێنی و په‌نهانی بق ناشکرکردوون . لیکۆلینه‌وه‌ی له‌م جو‌ره، که‌به‌نوا‌ی توێژینه‌وه‌و لیکۆلینه‌وه‌ی پاستیدا ده‌گه‌پێن ژماره‌یان زۆر که‌مه . نه‌و لیکۆلینه‌وانه‌ی، که‌ زۆر به‌پاکی و دلسۆزیش نه‌هجام‌دراون پزگاریان نه‌بووه، له هه‌له و که‌مو کوپی و به‌ده‌سته‌وه‌دانی ده‌رته‌هجامی بوور له پاستی، نه‌مه‌ش یان له‌به‌ر ناشاره‌زاییانه، له شیوازه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی، یان ناشاره‌زایی و نه‌زانایانه به‌رامبه‌ر به‌بار و بۆخی میژووی ئسلام، به

جۇڭگۇ بېريان لە كۆمەلگەي مۇسۇلمانان كرىڭتەۋە، ھەر وەك چۇن بىر لە كۆمەلگەكانى خۇيان دەكەنەۋە، ئەۋەيان لە بىر چۈۋە، كە جياۋاۋى سۈۋىشتى، دەرۋونى لە نىۋان ئىتە و ئەۋاندا ھەيە .

ئەم توپۇز، ئەم كۆمەلەيە، بى زىيانترین توپۇز ئە ناو ھەر سى
توپۇزەكاندا، لە پرووى ئامانجەو مەترسيان لە ھەموويان كەمترە، چونكە
خېرا دەگەپنەو ھەق و پاستى، كاتىك پاستيان بۇ دەردەكەوئ
ھەندىكيان بە دل و دەروون و بىر و باوہرەو، تىكەلى ئەر ئىنگەيە دەبن،
كە لىكولینەوئ لەسەر دەكەن و لە گەلیدا دەئىن، ئەمەش وا دەكات
ئەنجام و دەرجامىكى وایان دەست دەكەوئ، كە لەگەل ھەق و
پاستیدا دەگونجى و ھاوتا دەبى . بەلام لەلایەن خواھنى نوو ئامانجەكەى
پېشوو سەر زەنشت دەكرىن و دووچارى تەنگ پېتھەلچىن دەبنەو، ھەر
زوو تاوانبار دەكرىن، بەوئ كە لە پەپرەوئ زانستى لایاندلوو بە نوای
سۆز و عاتىفە كەوتوون و موحامەلە و زمان شىرىنى بەرامبەر بە
موسلمانان دەكەن . ھەرەكو چۆن بەرامبەر (ترماس ئارتۆلد
(كرديان، كاتىك نوسەرى ناوبراو بەرامبەر بە موسلمانان بە ئىنساڤ و
دادپەرورە بوو . لە كىتیبە بەناوبانگەكەى (بانگەواز بۇ ئىسلام) بەلگەى
نۆزى ھىناوہ تەو لەسەر بەخشنەدەبى و سنگ فراوانى موسلمانان لە
سەردەمە جیاوازەكاندا بەرامبەر بەو كەسانەى لەپرووى ئایىنپەوہ لەگەلئان
جیاوازبوون . پۆژە لاتناسەكان دەريارەى نووسەرى ناوبراو گوتويانە :
(كىتیبەكانى بە پالئەركى بەھىزى سۆز و خۆشەويستى بۇ موسلمانان
نوسراو))، ھەندىك لەو نوسەرانی، كە لىكولینەوہ كانیان بە دلسۆزى و

بە پاكى لە پېئناو گەيشتن بە راستى فوسيوە، لە كۆتاييدا بوون بە
موسلمان و بەرگرييان لە ئىسلام كۆدووە، لە ناو گەل و نەتەوہ
پۆژشاوايى يە كانى خۆيان، ھەروەكو چۆن پۆژھەلاتناسى فەپەنسى
ھونەر مەند (بېنيە) كۆدى، كە لە جەزائير ژياوہ و سەرسام بووہ بە
ئىسلام و موسلمان بوونى خۆى راگەياند، كۆتېيىكى ھەيە
(تېشكىكى تاييەت بە پوناكى ئىسلام) لە و كۆتېەدا چۆنەتى
ھەلسوكەوتى گەلەكەى لە سەر ئىسلام و لە گەل پېغەمبەرەكەى روون
كۆدۆتەوہ، رۆژھەلاتناسى فەپەنسى لە فەپەنسا كۆچى دووايى كۆدووە،
لە جەزائير بە خاك سېتېردراوہ^(۱)

دووەم : ئامرازەكانى پۆژھەلاتناسان بۆ گەيشتن بە

ئامانجەكانيان

پۆژھەلاتناسەكان ھېچ ئامراز و ھۆكار ئىكيان پشت گوئ نەخستووە، بۆ
بلاو كۆردنەوہى لىكۆلنەوہەكانيان و بلاو كۆردنەوہى بېرو پاكانيان، ھەموو
رېنگە و ئامراز و ھۆكاريان بەكار ھېناوہ . لە و ھۆكارانە :

۱- دانانى كۆتېب لە سەر بابەتى جۆراوجۆر دەر بارەى ئىسلام و پەوتە
ئىسلامىيە جېاوازەكان و پېغەمبەرەكەيى و قورئانەكەى، لە زۆريەى ئەر
كۆتېيانەشدا كۆرپىن و لادان بە ئەنقەست و بە مەبەست بەدى دەكۆرپىن و

۱. الاستشراق والمستشرقين، د. مصطفى السباعي، ص ۲۰-۲۵

ده بینهیښ له گواستنه وه و ده رگیزپانی ده قه کان ، یان ټینگه یشتن له واقعی میژوویی و هه ټینجان و ده مهینانی نه نجام له م واقعیه .

۲- ده رگیزدن و بلارکردنه وهی گوشاری تاییه ت به توژیښنه وه و لیڅکولینه وه کانیان ده ربارهی ئیسلام و ولاته ئیسلامیه کان و گه له کانیان .

۳- نارډنی نیردراره موزده ده ره کان بۆ جیهانی ئیسلامی بۆ نه نجامدانی هه ندیک کار، که له پوالت و پووکه شدا کاری موزفایه تی و موزفایستین، وه ک کردنه وهی نه خو شخانه و کومه له و قوتا بخانه و لانه ی بی دایک و باوکان و خانه ی میوانداری وه ک (کومه له ی لاوانی مه سیحی) .

۴- گوته نه وهی موحازهرات له زانکۆ و کۆپ و کومه له و ناوه نده زانستی یه کان، جی ی داخه له هه موویان ترسناکتر و بوژمنکارانه تر بۆ ئیسلام نه و موحازهراته ن، که له زانکۆ عه ره بیه کان و ئیسلامیه کان ده و ترینه وه، له قاهره و دیمه شق و به غدا و پییات و که راجی و لاهور و عه لیکره و شوینه کانی تر، که تییدا قسه له سه ر ئیسلام ده کهن .

۵- بلارکردنه وهی وتار له پۆژنامه کاندای، له م بواره شدا توانیویانه ژماره یه کی زۆر له پۆژنامه ناو خۆبیه کان به پاره بکهن و به کری بگرن، له ولاته ئیسلامیه کاندای، موزده ده ره کان و ا پاده گه یه نن توانیویانه ئیستغلالی پۆژنامه گه ری بکه ن ، به تاییه تی پۆژنامه میسرییه کان بۆ ده رپرینی بیروباوه پی مه سیحی، زیاتر له هه ر ولاتیکی تر، موزده ده ره کان پۆژنامه ناو خۆبیه کانی خو شیان پشت گوئ نه خستوه ، به لکو نه وانیشیان (قورخ) ئیستغلال کردوه ، بۆ پڕوپاگه نده کردن بۆ گاوری و مه سیحیه ت .

٦- به ستنی کۆنگره بق قایمکردن و پته وکردنی نه خشه و پیلانه کانیان، نه و کۆنگره و کۆبوونه وانه له پوالتدا خۆیان وانیشان دهدهن، که لیکۆلینه و هی گشتین، له سالی (١٨٧٢) وه، تا ئیستاش نه م کۆنگرانه ده به ستن .

٧- دانان و دروستکردنی ئینسکلۆپیدیا و ده ریا ی زانیاری (دایره المعارف) ی ئیسلامی، بلۆکرنه وه ی به چه ندين زمانی جیاواژ، له م ئینسکلۆپیدیا به دا کۆمه لێکی زۆر له گه رده پۆژه لاتناسان به شداریان له نوسینه وه و داپشتنی دا کردووه، به تاییه تی نه وانه ی زۆر دزی ئیسلامن ، زه هریان خستۆته ناو هه نگوینه وه و پریان کردووه له قسه ی پووچ و بی بنه ما ده ریا ره ی ئیسلام، نه وه ی جیی داخه، نه م ئینسکلۆپیدیا به بۆته سه رچاوه ی زانیاری زۆرێک له پۆشنه یه کانه ان، به م پێیه ی به سه رچاوه یه کی جیی متعانه ی داده نیت بق به لگه هێنانه وه له کاتی قسه کردندا . نه مه ش یه کێکه له دیارده کانی نه زانی و بی ناگایی، به رامبه ر به پۆشنه یی ئیسلامی^(١)

١ الاستشراف والمستشرقین، د. مصطفی السباعی، ص ٢٦ - ٢٧

به شی سییه م

گوږه پانه کانی پوڙه لاتناسی و کاریگه رییه کانی

پوڙه لاتناسی سهره تا به لیکولینه وه له زمانی عهره بی و نیسیلام دهستی پیکرد، په لام کوتایی هات له پاش فراوانیوونی داگیرکاری پوڙناوا له پوڙه لات، لیکولینه وه له هه موو نایینه کانی پوڙه لات و داب و نهریت و جوگرافیای نه و ولاتانه و دیارترین زمانه کانی نه و گه له پوڙه لاتیانه، له گه ل نه وه شدا گرنگی دان به نیسیلام و نه ده بیاتی عهره بی و شارستانیته نیسیلامی له گرنگترین نه و بابه تانه بوون، که پوڙه لاتناسه کان گرنگییان پیدلوه، تا کو نه مپوښ به پیتی نه و پالنه ره نایینی و پامیاریانه ی هانده ریوون بلی لیکولینه وه پوڙه لاتناسیه کان .

ولاته داگیرکهره کانی وه ک به ریتانیا و فهره نسا، تا نیستاش سووین له سهر ناپاسته کردنی پوڙه لاتناسی به ناپاسته کون و ته قلبیده که ی، به م پپییه ی نامرازیکه بلی پوخاندنی نیسیلام و له که دارکردن و شیواندنی ناویانگی موسلمانان . له فهره نسادا، تا کو نیستاش پوڙه لاتناسه پیره فهره نیسییه کان له کاتی نیستادا وه کو شاره زا (خپیر) له وه زاره سی دهره وه ی فهره نسا بلی کاروباری عهره بی و نیسیلامی کارده کهن . له ولاتی

ئینگلته را دا، پۆژه لاتناسی شوین و پله و پایه ی پێزداریان ههیه، له زانکۆکانی له ندهن و ئۆکسفۆرد و کامبردج نه دهبهره و گلاسکۆ و نه وانی تریش .

جوله که و ئینگلیز و داگیرکار و مۆژده دهره کان سه ره پرشتی نه و ناوه ندانه ده که ن، سووین له سه ره په تکرده وه ی هه ر نامه یه کی لکتورا، که ناوه رۆکه که ی دادپه ره وهر بیت به رامبه ر به ئیسلام ، یان میانره ویت به رامبه ر به ئیسلام و پیلانی نه و پۆژه لاتناسانه ئاشکرا بکات .

جی سهر سوپمانه، که زۆر له ئوستاده پۆژه لاتناسه کان ی نه وپو یا له ولاته عه ره بی و ئیسلامیه کان کاریان ده کرد، به لام ئیستا سوید و هۆله ندا و نه لمانیا و ئوسکو تله ندا و ولاته کان ی تریان پر کردووه . هیچ گومانی تێدانیه، که مۆژده دهره کان له تیکدان و شیواندن ی بیروباوه و عه قیده ی موسلمانان به ته وای شکستیان میناوه، به لام ده توانن به م ئامانجه بگه ن له ینگه ی زانکۆکان ی پۆژئاوا به تاییه تی نه و زانکۆیان ی، که قوتابی و خویندکاری موسلمانان به مه به سستی ته ولوکردنی خویندن پوو یان تێده که ن .

نه وانیش نه و قوتابی و خویندکارانه هه لده بژێرن، که له سروشت و خۆپسکدا لاوازن و که سه ایه تیه کی شیواویان هه یه و په فتار و خو په وشتیکی له پێ لاده رانه یان هه یه . کورسی خویندنیان پێده دن و بیرونامه شیان پێ ده فرۆشن به هه ر نرخیک بیت، بق نه وه ی نه و قوتابی و خویندکارانه ببنه مۆژده دهری نادیار .

زانکۆکانی پۆڤتاوا کار دەکەن لە سەر پەرۆشی پۆڤتەلاتییەکان بۆ پلە و پایەى زانستى و بېروانامە، بۆ ئەوەى ئىستغلالى ئە و قوتابى و خوێندکارانە بکەن وەکو مۆژدەدەر و وتارییژ و مامۆستا کار بۆ ئامانجەکانى ئەوان بکەن .

ئەم کارەش لە ژێر ناوی پاهێنان و فێرکردنى موسلمانان ئەنجام دەدەن . سەیردەکەى ئە و زانکۆیانە بېروانامەى بەرز دەبەخشنەو و نازناوى زانستى دەبەخشن بۆ کەمترین توێژنەو و لیکرلینەو، کە ئەنجامى دەدەن، ئۆ ئەوەى بیکەنە تۆپىکى داپۆشراو بۆ پاوکردنى پۆلەى موسلمانان بۆ خستنه ژێریارو پاوکردنیان بۆ خزمەتکردنى مۆژدەدەرى و نەسرانییەت، بۆ ئەوەى هەست بە خۆیان بکەن، دەگەرێنەو بۆ ولاتەکانى خۆیان، دۆ و دەروونیان پرسیووە لە غرور و لەخۆبایی بوون، ئەمە جگە لەوەى دووچاری بوونەتەو لە گۆرانی هەلسوکهوت خووبەوشت، لە ئەنجامى ژیان لە ناو ژینگەى کۆمەلگا پۆڤتاوايیەکاندا . لە ماوەى بە دەستپێنانى بېروانامە دووچاری لێتەنە بوون .

لە ئەنجامى بینینی پوخسار و پۆلەتى شارستانیەتى ماددى پۆڤتاوا.^(١) یەکیک لەو شویته وارانەى، کە پۆڤتەلاتناسەکان بەجێیانەهێشتوو و کاریگەریەکی نەگەوێدەى لە ژیاى موسلمانان بە گشتى و عەرەب بەتایبەتى کردووە، ئەویش کارکردنە لەسەر دژایەتى کردنى زمانى عەرەبى

١ أجحة المکر الثلاثة، عبدالرحمن حبنکە، ص ٨٧

بلاوکردنه وهی زمانی (عامی)، پۆژه لاتناسه کان درکیان به وه کردووه، ناتوان په یوه ندی نیوان موسلمانان و عه ره ب بچپرئتن، تاوه کو به ک زمان هه بیته هه موو عه ره ب کۆبکانه وه و موسلمانانیش بگریته وه، تاوه کو نوسین به پیتی عه ره بی هه بیته و ئیستای موسلمانان به که له پوری پابوربووی پر سهروه ریان بهه سئیتته وه، بۆ ئه م مه به سته پۆژه لاتناسه کان نه خشه و پلانیکیان دارشت . که ئامانج ئییدا ئه م خالانه بوو :

۱- هاندانی هه دهوله تیکی عه ره بی بۆ نوسین به زمانی (عامیه) (په مه کی) گشتی، ئه و زمانه ی، که ئاکه کانی، قسه ی پیده که ن .

۲- دلانی پیتی لاتینی له شوینی پیتی عه ره بی، له پشتی ئه م دوو ئامانجه ش چه ند مه به سته و مه رامیکی بهه یز له دل و دهروونی پۆژه لاتناسه کاندا هه یه، به و هیوا به بوون، که عه ره ب په یوه ندی بچپرئتن به قورئانی پیرلژ و جوغز و چوارچیوه ی خویندن و خویندنه وه ی قورئانی پیرلژ بچووک ببیتته وه و ته سک ببیتته وه، تاوا ی لی دیت ته نیا له مزگوته کان ده خویندریتته وه، ههروه کو چۆن زمانی لاتینی ته نیا له که نیه کاسۆلیکیه کان ده خویندریتته وه.

هیوا و ئاواتی پۆژه لاتناسه کان ئه وه یه، که قورئان ببیتته کتیبیک هیچ په یوه ندی به ژیا نه وه نه بیته، ته نیا ژماره یه کی که م له موسلمانان له ناو مزگوته کاندا ببخویننه وه و بی ئه وه ی هیچ شتیکی لی تیگن و بی ئه وه ی هه سته به و شته بکه ن، که له ناوه رۆکه که ی دایه .

شایانی به بیر هیئانه وهیه، رقتنبری نیسلا می له سه ر دوو پاییه
سه ره کی ده وه ستیت :

۱- نایین به زانسته جۆراوجۆره کانی

۲- زانسته به هونه ره زانراوه کانی

بق ئه م مه به سته فه په نسا هه ولیدا له جه زانیر عه ره به کان له
زمانه که یان دابیریت، ئه ویش به ده رکردنیان له قوتا بخانه و دیوانه کان .
نینگلته را وه که نه ریتی زیره کی و فیلبازی خزی، ده سستی کرد به
دژایه تی کردنی زمانی یه کگرتوو و پارلوی عه ره بی، ئه مهش
به بانگه وازکردن بق زمانی (عامیه) هاندانی فه رمانبه ران و موزده ده ران و
پۆژه لاتناسه کان، بق قسه کردن به زمانی (عامیه)، جا ئه گه ر زمانی
(عامیه) چالاک و به هیزبوو، له ولاته عه ره بییه کاندای، له به رامبه ریدا زمانی
پاراو یه کگرتوو ی عه ره بی ده به زیت، ئه و کاتهش تینگه یشتنی نیوان هه موو
عه ره ب ده بیته شتی که مه حال بیر و باوه پ و عه قیده لاواز ده بیته،
په یوه ندیه کان ده پچرین، یه کیتی ویه کگرتوو یی ده بیته په رته وازه یی و
جیا بوونه وه، هیژه کان په رته وازه و بلاوده بنه وه، ئه و کاتهش داگیرکه ران
ده توانن پاروو پاروو بیاخقن و قووتیان بدن، به لام ئه م بانگه وازه
شکستی هیئا، به لاوازیبونی داگیرکاری له پۆژه لاتندا به هیزی هوشیاری
لای عه ره ب و موسلمانان، موسلمانان له بۆسه دا وه ستا بوون، به وردی
چاودیری هه ر که سیکسان ده کرد، که به نه زانی، یان هه وا و هه وهس

هه‌لیخه‌له تاندبیت و بیه‌ویت گالته به زمانی ئیسلام بکات، یان بیشیتوینیت و هه‌ولی لاوازکردنی پردی په‌یوه‌ندی نێوان عه‌ره‌ب بدات.^(۱)

پۆژه‌لاتناسانه‌کان له هه‌ول و تیکۆشان‌دان بۆ نکولی کردنی محمد (صلی الله علیه وسلم)، بانگه‌شێ ئه‌وه ده‌که‌ن، که قورئان وته‌ی خوای په‌روه‌ردگار (الله) (جل جلاله) نییه، پایده‌گه‌یه‌ن، که ئایینی ئیسلام له ئاسمانه‌وه دانه‌به‌زیوه له‌م پێگه‌یه‌شدا مشتومڕ و گفتوگۆیه‌کی زۆر ده‌که‌ن، بێ ئه‌وه‌ی یه‌ک به‌لگه‌یان به ده‌سته‌وه بی‌ت خاوه‌نی یه‌ک به‌لگه‌بن، که تووژینه‌وه و لیکۆلینه‌وه‌ی زانستی دروست، ئه‌و به‌لگه‌یه‌ پشت‌پاست بکاته‌وه و پشتگیری لێبکات، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی، که پۆژناوا ئه‌وه‌وه‌وه پیشکه‌وتنه شارستانیته مادییه‌ی به‌ده‌سته‌هێناوه، خوای گه‌وره ده‌ریاره‌یان پاستی فهرمووه : ((وما یجادل فی آیات الله الا الخفین کلوا فلا یغفرک تقلبهم فی البلاد)) ﴿غافر- ۴﴾

واته (ناکه‌وێته ده‌مه‌ده‌م و به‌ر په‌رچدانه‌وه له‌باره‌ی ئایه‌ته‌کانی خاوه‌، که ئاردونیته خواره‌وه بۆ سه‌ر پیغه‌مبه‌ره‌کانی ته‌نیا ئه‌وانه نه‌بی، که کافرن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ گه‌ران و هاتووچویان به ولاتاندا له خشته‌ت نه‌بات و وابزانی ئه‌مانه کومه‌لێکی به‌ خێرن و هه‌رگیز له‌ به‌زین نایه‌ن) .

۱ التبیحیر والاستشراق، د. محمد عزت، ص ۱۲۹

ده روزهی سیّهم

داگیرکاری (الاستعمار)

به ششی یه که م

پیناسه ی داگیرکاری

موزده دان و پوزده لاتناسی دوو کوله گ و پایه ن له کوله گ و پایه کانی داگیرکاری.

به کریگیراوانی موزده دان و پوزده لاتناسی، به کریگیراوانی داگیرکه رانن و له خزمه تی سیاسه تی نه واندان، نه گهرچی له پوهه تیشدا خویان به به رگریکار له دزی داگیرکاری نیشانبدن وهه ولی پزگارکردنی ولاته که یان بدهن له ژیردهستی داگیرکه ر.

موزده دان و پوزده لاتناسی و داگیرکاری له نیوان خویاندا به رنامه ی کاره کانیان دابه شکرده وه، به پینی پیلانیکسی گه شتی بپیار له سه ردراو، بۆداگیرکردنی ولاتانی ئیسلامی و موسلمانان، پوزده لاتناسی کارکردن له بواری زانست و زانیاری و شه کادیمی خسته نه سترقی خوی. موزده دان کارکردن بۆبانگه وازی جه ماوهری خسته نه سترقی خوی. جا نه گهر شه دوو دهسته یه ی پینشوو (موزده دان و پوزده لاتناسی) توانیان نامانجه کانی خویان بپیکن، نه وا دهسته ی سینه م (داگیرکه ر) به ئاسانی ده توانیت ولاتی موسلمانان داگیرکات، بی هه ولی وکوششیکسی نه وتو، که شایه نی باسکردن بیت .

وشه‌ی (الاستعمال) له وشه‌ی (العماره) ناوه دانکردنه وه وه‌گیراوه،
هه‌روه‌کو خ‌وای گه‌وره ده‌فه‌رمووتیت : ﴿هو أنشأكم من الأرض
واستعمركم فيها﴾ (هود : ٦١)

واته ((خودا ئێه‌وه‌ی له‌زه‌ویدا به‌ریاک‌ریه‌وه و دروست‌کرد‌یه‌وه و دا‌وای
لی‌ک‌ریه‌وه‌ی زه‌وی ناوه‌دان ب‌که‌نه‌وه)).

دا‌گیر‌که‌ران کاتێک بار‌ود‌خ‌ی م‌وس‌لمانان‌یان زانی و له بار‌ود‌خ‌ی ولاتی
م‌وس‌لمانان‌یان ک‌ولی‌یه‌وه و زانیان، که چ سه‌روه‌ت و سامانیکی زۆریان
هه‌یه، ئه‌و خا‌که‌ی به‌ در‌ژایی گه‌له‌ م‌وس‌لمان‌ه‌کان و ولاته نیسلامیه‌کان
در‌ژ ده‌ب‌یت‌ه‌وه، سه‌راپای پ‌ر‌ه له خ‌ی‌رو‌ب‌یری ئا‌بو‌وری و پامیاری
و سه‌ریازی، ده‌میان نا‌وی پ‌یدا ده‌خاته خ‌واره‌وه به‌ چا‌وی ن‌ت‌ج‌یر‌سه‌یری
خ‌ی‌رو‌ب‌یری ولاتی م‌وس‌لمانان‌یان ده‌کرد، هه‌موو هه‌ولتیکیان چ‌ر‌ک‌رده‌وه بۆ
ده‌ست‌به‌سه‌ردا‌گر‌تنی گه‌نجینه‌کانی ژێر‌زه‌وی و نیست‌ف‌لال‌کردنی هه‌ر‌چی
بتوانن نیست‌ف‌لالی ب‌که‌ن، ده‌سته‌م‌ؤ‌کردن و پام‌کردنی ه‌ین‌ی م‌وق‌ی‌ی
م‌وس‌لمانان (ه‌ین‌ی کاری م‌وس‌لمانان)، ئه‌وانه‌ی له‌سه‌ر خا‌کی خ‌ۆیان
ده‌ژین، به‌کار‌ه‌ینان‌یان بۆ خ‌زمه‌تی ئامانجه به‌ر‌ژه‌وه‌ندی‌خ‌واره‌کانی خ‌ۆیان،
له‌گه‌ڵ شاردنه‌وه‌ی شار‌ه‌زایی و ه‌ونه‌ری خ‌ۆیان له‌م‌وس‌لمانان، بۆ ئه‌وه‌ی
م‌وس‌لمانان ب‌پ‌ه‌ش ب‌که‌ن له‌و شار‌ه‌زاییانه.

ئه‌مه‌و دا‌گیر‌که‌ران پ‌یش ئه‌وه‌ی ولاته نیسلامیه‌کان دا‌گیر‌ب‌که‌ن
م‌و‌ژده‌ده‌ره‌کان و دام‌وده‌زگا‌کانیان له‌ پ‌یشدا پ‌ه‌وانه‌ی ئه‌و ولاتانه‌ ک‌ریه‌وه،
ئه‌وانیش زۆر به‌ دل‌ فر‌لوانییه‌وه ک‌ۆمه‌کییان کردن و یارمه‌تییان دان،

بوئه وهی ببنه بناغه و بنچینهی یه که م بق جیبه جی کردنی نامانجه داگیرکاریه کانیاں.

مه روه ما پنگه پان خۆشکرد به توژینه وه و لیکولینه وهی پۆژه لاتناسه کان، پاشان توانیاں بچنه ناو پایته خته گه وره کان له ولاته نیسلامیه کان، نه مهش به نیستقلال کردنی، نه و دارمان و دارپوخانه پۆژهیی یه ناوخل و دهره کییهی موسلمانان دوچار ی بیوون و پیی گه یشتبوون، له نهجامی له دهستدانی هوشیاری نیسلامی گشتی ولادانی خه لک و دوورگه و تنه وهیان له زانسته ئایینی یه کان و زانسته گه ربوونییه کان و سه رقالبوونیان به بواره کانی بازرگانی و کشتوکال له سه شتوازی کۆن (تقلیدی)، بی ئه وهی شتیکی نوێ له پیشکه و تن و چاککردنی بخه نه سه، نه مهش بووه هۆکاریکی یارمهتیده ر بق داگیرکه ران بق پیلانگیران له دژی موسلمانان له نه حجومه نه نیوده وله تییه گه وره کان و به کریگیراوه کانیشیان له ناوه وهی نه و لاتانه دا به کارده هیتا بق جیبه جی کردنی پیلانه کانیاں.^(۱)

^۱ اجنحة العکر الثلاثة، ص ۱۲۲

بەشى دووھەم

ئامانچ و ئامرازەكانى داگىركارى

يەكەم : ئامانچەكانى

لە و شتانەى ئۆز پوون و ئاشكراو و زانراون، يەكەك لە ھۆكارەكانى شەپى خاچپەرستى، لە ۋالەتدا ھۆكارى ئايىنى بوو، ئامانچ تىايدا، سەندە ۋەى بەيتولمەقدىس (بەيت المقدس) بوو لە دەستى موسلمانان، بەلام لە راستىدا ئەم شەپە ھۆكارىك بوو بۇ دەست بە سەر داگرتى پۇژھەلاى ئىسلامى ۋە ۋەى تىايدا بە لە خىروپىرە ئابورىيەكان و ناۋەندە سەريازىيەكان.

بانگەشەكەرانى دىلسۆزى داگىركەر، ۋەكو بانگەشەكەرانى نەيتى وپەنەننىيەكانى موزدەدەرەكان، ھىچ ۋەعدىبەلەين وپەيمانىكىيان نابەنە سەر و پۇزۇ كەرەمەتى خەك ناپارەتەن. لەمە ۋە بۇمان پوون دەيتە ۋە و دەرەكەۋىت، كە موزدەدەرەكان و پۇژھەلاتناسەكان بەيەك دەگەنە ۋە، لە دۇايەتى كۆردىنى ئىسلام و پۇژھەلاتناسەكان بەيەك گەيشەننى ۋە سى دەرەكەۋىت (داگىركەر موزدەدەرەكان و پۇژھەلاتناسەكان) بۇ دۇايەتى كۆردىنى ئىسلام پوون و ئاشكرايە، ئۆز پۇتەستى بە قوۋلەۋىنە ۋە ۋەتەنپامان ناكات،

نیسلا م عه‌قیده و به‌رو باوه‌ریکی راسته و ناموزگاری و پندماییه‌کانی به‌روناک و پره‌سنگ‌دارن و بانگه‌وازیکی مرقا‌ایه‌تییبه، کاریگه‌ری خوری هه‌یه، له ده‌روونی به‌یره‌وکه‌ران و ده‌ست پی‌وه‌گرانی، که‌واته نیسلا م نه‌و به‌ریه‌سته‌یه، که‌به‌رامبه‌ریان ده‌وه‌سنتیک و لکنا‌گه‌ریت نامانچ و ته‌ماعه داگیرکارییه‌کانیان به‌دی بیلن، هه‌روه‌کو چون نیسلا م هتیزکی جو‌لینه‌ریو، بتر به‌ریه‌رچ‌دله‌وه‌ی شه‌رو هتیره‌کانی خاچ په‌رستان له‌په‌سوردا. تاوایان لک‌یات ناچارین رازی ببن به‌ده‌سکه‌وته‌کانیان و به‌گه‌رینه‌وه بتر ولاته‌کانی خوریان و ته‌نیا رقی و کینه‌یان به‌میرات بلمایه‌وه به‌رامبه‌ر به‌نیسلا م.

۱- له‌به‌رنه‌وه نامانچی راسته‌قینه‌یان، نه‌و نامانجه‌ی، که‌زه‌حمه‌تی بۆده‌کیشن وه‌وله‌ده‌دن له‌پیتا‌ویدا، گه‌یشتنه به‌له‌ناو‌بردنی نیسلا م به‌یه‌کجاری و سپینه‌وه‌ی نیسلا م له‌بووندا.

۲- یه‌کێك له‌وه‌زکارانه ده‌روونیانه‌ی، هانی تاو‌انبارانی جه‌نگ ده‌دات، بۆده‌ست به‌سه‌راگرتن و داگیرکردنی ولاته نیسلا میه‌کان، جه‌زونا‌واتی گه‌وره‌یان له‌ده‌سته‌مۆکردن و پامکردنی گه‌ل و نه‌ته‌وه نیسلا میه‌کان له‌کاری وه‌به‌ره‌یتان و شتی تریش، وه‌ک کاری کشتو‌کالی و پیشه‌سازی و تا‌وه‌دان‌کردنه‌وه، یان کاری خزمه‌تگوزاری، له‌هه‌مووشیان گسرن‌گتر به‌کاره‌یتانیانه له‌کاری شه‌پو‌جه‌نگدا. پۆله‌کانی گه‌ل و نه‌ته‌وه‌ژێرده‌ست و به‌زیوه‌کان به‌زۆر ده‌ک‌نه سه‌ربازو به‌کاریان ده‌ه‌یتن بتر شه‌پکردن له‌دژی گه‌لانی تر.

۲- تامانج وئاره زووی داگیرکاری له فراوانیون و فرلوانخولزی له زهوی موسلمانان بۆ نیشته جیگردن و سود لئوه رگرتن، هه ندیک جار ئه و ئاوات وئاره زهویه یان بۆ به دی نایه ت به پازیکردنی خاوه نی پاسته قینه ی زهوییه کان، داگیر که ران هیچ پزگه په ک نابینه وه بۆگه یشتن به م ئاواته یان، ته نیا زپگای زولم وستم وده ستریزی نه بیته، بۆ ده ست به سه رد اگرتنی خوراک و بیژیی ژیان و زه و تکردنی زهوی و زاری موسلمانان.

۴- ئاوات وئاره زوویان، له تۆله سه ندنه وه له موسلمانان، بۆ ئه وه ی دلیان ئاو بخواته وه و هه ناسه یه ک بده ن، له سه ر ئه و پق و کینه یه ی به میرات بۆیان ماوه ته وه

به رامبه ر به موسلمانان، هه روه کو له پیشتر باسمان کرد، له ئه نجامی دۆپان و شکستیان له شه پی خاچه رستیدا. ئه و پق و کینه کۆنه یان له دڵ و ده روونیاندا هه لگرتوه و چه زده که ن و ئاواته خوان، تۆله له موسلمانان بکه ته وه.

۵- کۆمه لێک هۆکاری ده روونی کۆبوونه ته وه، هانی تاوانبارانی جهنگ ده دهن بۆ داگیرکردن و ده ست به سه رد اگرتنی و لاتی موسلمانان، هه روه کو ئه وه ی داگیر که ران و موژده ده ران و پۆژه لاتناسان له دژی نیسلا م و بیروباوه ر و عه قیده که ی له سه ری کۆبوونه ته وه. سه یر ده که یت باالی سیاسی و سه ریازی ئه و ده وله تانه ی چاوی ته ماع و داگیرکارییان به رپوه ته خاکی موسلمانان به ره و ئا پاسته ی داگیرکردن و ده ست به سه رد اگرتنی خاکی موسلمانان چوون، سه یر ده که یت کۆمه ل و گروپیکی تر (موژده ده ره کان) له که ردان و ده پۆن بۆ غه زوکردنی بیری و

فيكړی، سټیه میشیان له گه پدایه وده پوات بڅغه زوكړنی زانستی و پښنښی، نه وانیښ پږژه لاتناسه کائن . به مه ش هه رسی نامانجه که کړده بڼه وه، بڅرودوخاښکړنی موسلمانان و له به ریه که هه لوه شاننده وه ی په کیتی ویه کگرتنی موسلمانان ولاوازکردنیان .

دوهم : نامرازمکانی به دپه پټانی نامانجه کان

۱- سیاسه تی داگیرکاری په ناده باته هه موو نامرازیک بق خزمه تنکردنی نامانجه کانی، بڼه م مه به سته سوویدیان له پیاوانی نایینی نیستیمانپه وه وهرگرتوه، هه روه ها سوویدیان له و بیگانان ه وهرگرتوه، که هاترونه ته پږژه لات. سهرت سوورده میتی کانتیک سیر ده که بیت ولاتیکی عه لمانی وه کو هه په نسا دژایه تی نایین وکومه له نایینی په کان ده کات له ولاتی خږیدا، له هه مان کاتدا یارمه تی وکومه کی کومه له نایینی په کان ده کات له دهره وه ی ولاتی خږیدا.

۲- له پاش بلاویوونه وه ی نیسلام له پږژه لاتدا، که نیسه ی نه سرانییه کان که مېوونه ته وه، له نه نجامدا وه کو دورگی بچوک بچوکیان لیټات له ناوده ریایه کی فرلوانی دهره درلوا. نه و که نیسانه له گه ل ژماره که میشیاندا، دوژمنکارو پقه به ریوون، ته نانه ت له کاتی نوږژه کانیاندا وله کاتی قسه و گوتاره کانیاندا زمانی جیاوازیان به کاره یتاوه وه که عه ره بی و سریان ی ویژنانی، له گه ل تیپه ریوونی پږژگاردانم دوژمنکاریه پووی له زیادبوون کردووه و پاشان دپه منی خوږه وشتی وناووری له ناوکه نیسه و دیره کانی به دواي خږیدا هیتا، بڼه په که م شت داگیرکه ران

موژده دهره كان بيريان ليكر دوتوه، بریتی بووه له چاكسازي له ناو ئه و كه نيسانه دا وبه كار هيتانايان بۆ مه به ستي كاري موژده دهری، ولته بيانييه كانيش باش ده رانن، كه ته نيا به مه به ستي موژده دان نه هاتوون، به لكو به مه به ستي ده سته سه رداگرتني پامیاری و سیاسی هاتوون، موژده دانیش ته نيا ئامراز ئكه بۆگه يشتن به م ئامانجه، بۆیه به كه م ليكولینه وه و خویندنه وه ی موژده دهره كان بریتی بوو له ليكولینه وه له لایه نانه ی كه خزمه تی داگیركاری ده كات. ده ستیانكرد به ليكولینه وه له بارودۆخی سیاسی و پامیاری له جیهانی ئیسلامی دا، كاتيك بينیان بارودۆخكه جۆرك له پشیوی و ناجیگیری تیدا، گوتیان ئه مه ئامازه به بۆ زۆری ئه و دهرگا و ده روازانه ی له سه ر پشتن و ده مانگه یه نن به جیهانی ئیسلامی.

زۆریه ی ولته ئه ورییه كان چالاکی موژده دانی سیاسی و پامیاریان هه بوو، فه په نسا قه شه و پامیه كانی له ولاتی (سوریا و لوبنان) دهرده كرد و پاشان له دهره وه (واته له فه په نسا دا) باوه شی بۆ دهرینه وه، بۆ ئه وه ی ئاره زووه داگیركارییه كانی بۆ به دی بێتن .

۳- داگیركهر و ئیستعمار كاتيك ولاتيك داگیرده كهن و داده به زنه ولاتيك، دۆست و هاوکاره كانی خۆیان له و كه مه نه ته وانه په یدا ده كهن، كه دانیشتووی په سه نی ئه و ولته نین و غه واره ن. كاتيك داگیركهران ولته كانی پۆژه لاتی جیهانی ئیسلامییان داگیركرد، پشتیان به ئه رمن و ئاشووری و كوچه ره كانی جووله كو ووسی و یۆنانی و فه ره نجیه كان (فه په نسییه كان) ده به ست بۆ ئه وه ی دژایه تی عه ره ب و موسلمانانی پێكه ن.

٤- داگیرکردن فه رمانبهرانی دهوله تیان له موسلمانان هه لته ده بژارد، موسلمان ده بوو هه میسه که مینه بن، له هه موو شو داموده زگایانه ی ملکه چی داگیرکردن بوون و سه ر به ئیستعمار بوون، پاشان جگه له وه ی موسلمانان که مینه بوون له داموده زگاکانی دهوله تدا، هه رگیز پله و پایه و سه ر زگایه تی به پیره بردنی کاروباریان پینه ده درا.^(١)

٥- سووپوون و پیداکری داگیرکردن له سه ر نه وه ی، که که مینه نه ته وه و ئایین و مه زه به کان هه رگیز پێک نه کون له گه ل نۆزینی موسلمانان له پۆژه لاند.

٦- داگیرکردن پیلانه کانیا ن ئاراسته ی نه وه کانی داهاتووش ده کەن، نه و نه وانه ی تازه پیده گەن بۆ نه وه ی له هه موو پووێکه وه به ره و خه راپه و به دپه وشتیان بیهن، به م پێیه ی ئه م نه وه تازه پێگه یشتوو، وه کو لاپه ره یه کی سه پی وان، ئاماده باشیان تیدا به بۆ نه وه ی بکه ونه ژێرکاریگه ری داگیرکردن، چونک ئه مانه (نه وه ی دوا پۆژن) (نه ته وه ی سه به یی) ن.

ورده ورده پۆله ی موسلمانان نزیک ده بنه وه و ده چنه پیزی سوپای داگیرکردن و سه نگه ری داگیرکردن، بۆ نه وه ی چه کیشیان به ده سه ته وه بیت، ئه وانیش خو په وشتی نه و موسلمانان ته کده ده ن و وایان لیده کەن، له ولاتی خۆیان تووشی غه ربیی و ناموویی به ن.

^١ التبشير والاستعمار في البلاد العربية، ص ١٦٠-١٦٨

۷- داگیرکهران زۆر به هانه و پاكانه ی به درزیان هیناوه ته وه، بۆشاردنه وه ی ئامانجه پاسته قینه کانی خۆیان و نه جولانه وانه ی نه جامیان داوه. له و به هانانه ی، که داگیرکهران دروستیان کړیوه، وه که پێبازیک بۆده ست به سه رد اگرتنی گهل و نه ته وه کان له ماوه ی سه ده ی تۆزده هم و سه ده ی بیسته مدا. له وانه : بانگه شه ی شارستانییه ت وئاوه دانکر نه وه و فیکر کردن و یارمه تیدانی ته ندروستی وکومه لایه تی. هه مو نه مانه ش ته نیا دروشم بوون و ئامانج و مه به سته پاسته قینه که یان پێده شارده وه.

۸- داگیرکهران ئاگری دووبه ره کی خۆشه ده کن وهانی پقه به ری ده دن، بۆنه وه ی هێرشه داگیرکارییه نوژمنکارییه کانیان له به رگیکی به ره وشت و نه ده بدا یان له جلویه رگی تۆله سه ندنه وه دا بیت. به م شیویه یه وینه وشیه ی نه وه ست به سه رد اگرتنه مادییه چه په ل وگلاو و پیس وچاو چنۆکییه یان شتواندوه و له ژێر چه ند دروشم و شیوه و شتوانێکدا، نه و پقوقینه یان شارپۆته وه.^(۱)

^۱ اجنحة المکر الثلاثة، ص ۵۷۸

به شى سځيه م

گوږه پانه کانی داگیرکاری و کاریگریه کانی

یه کمه: گوږه پانه کانی

مرؤفی شارستانی ومه ده نییه تی نوئ، نمونه یه کی وای نیشاندا له داگیرکردن، هاوښو هی نه وهی مرؤفی سه ده کانی کون نیشانیا ندلو و پتشکه شیان کړیوه، بی نه وهی جیاوازی یه کی جه ومه ری گه وره وگرنگ له نیوانیاندا هه بیت، ته نیا جیاوازی له نامرازه کانی هه ردو سهرده مه که دا هه یه. هه ردو داگیرکاریه که له سه رچه وساندنه وه و زه لیل کردنی مرؤف له لایه ن مرؤفی برابیه وه دامه زاون، بی نه وهی هیچ هه قتیکی په وای هه بیت، یان ناماجبکی نمونه یی هه بیت.

کاتیک ده گه پښ به وای هؤکاری نه و ده سترژی و دوزمنکاری و داگیرکاریه دا، سه برده که یه هیچ پالنه ریک وهانده ریک بق نه و دوزمنکاریه نابینینه وه، ته نیا خو په رستی و خړو رستی تاکه که سی یان کومه ل نه بیت، یاخود ده روون تاریکی وچا وچنؤکی نه بیت، یاخود نه و ناره زرووه دامه زرووهی له ده روونی که سی خو سه پیتدا هه یه یان نه و گل ونه ته وانهی شانازی به تاوان ده که ن و خو په رستی و خړو رستی و چا وچنؤکی و ناره زرووی هاو به ش تیا یاندا گه شهی کړیوه و هه ولی

جیبه جیکردنی شه و ناره زووانه ده ده ن، به چه وساندنه وهی گه لاتی ترو
زه لیل کردن و ژیرده سترکردن و به کزیله کردنیان.

کانتیک ولاتانی نه فریقیاپان داگیرکرد، شه ولاتانه ی ملکچه چی داگیرکران
بوون، بزمان ده رکهوت تا چ پاده یه ک داگیرکران ده نگوباسی شه ولاتانه
له نیغه ده شارنه وه و پاستیه کی زقر گرنگیش به ده رکهوت، نه ویش نه وه یه
داگیرکران بره وایان و ابو (سانیه و نه سرانییه کان) مهیل ولایه نگریان زیاتر
بژ ولاته پزژئاواییه کان ده بیت، به لام شکستیان خوارو بی هیوا بوون،
لیره شدا نه ندازه ی په یوه ندی به تینی نیوان موژده ده ران و داگیرکران
به دیارده که ویت.

له ولاتی (مه غریب) دا داگیرکری فهره نسسی دانیشتوانه کی
دابه شکردبوو بژ دوو بهش (موسلمانان کان) و (نه ورپییه کان). مه به ستمان له
بهشی دوو هم شه و خه لکانن، که دانیشتووی پزژه لاتن، به لام نایینیان
(نه سرانییه) یان (جوله که یه) شه و نه ورپیانه شوین وپله وپایه ی زقریاش
ونایابیان هه بوو، له سیاست و کارگیری و به پزژه بردن و کومه لگادا،
هه رچی موسلمانان کان له هه مووشتیکدا وه کو کزیله مامه له یان له گه لدا
ده کرا.

له ولاتی (سودان) ی پزژه لاتدا، که دانیشتوانه کی زیاتر موسلمانان
حکومه تی (میس) یش به گاورکردنی له ناو موسلمانان کاندای هه رام و قه ده غه
کردبوو، راهیبه کان نوچاری کوشتن و له ناو بردن ده بوونه وه.

کاره که به م شپوه یه مایه وه تا (شینگیلزه کان) هاتن و (میس) یان
داگیرکرد، پاشان هیرش وه له ته تی (شینگیلزی - میسری) بژ سهر (سودان)

دەستی پێکرد، بەمەبەستی کۆژاندنەوە و لەناوبردنی بزوێنەوێ (مەهدی)، لەوکاتەوە چالاکی مۆژدەدەرەکان لە (خەرتووم) فرلوانبوو. هەرچی باشووری سودانە بۆموسڵمانەکان یاساغ و قەدەغە بوو بچنە ناو باشووری سودانەو، بۆئەوێ پێگا بۆ مۆژدەدەرە مەسیحییەکان خۆش بێت، بۆئەوێ بە ئازادی کاری ئێدا بکەن، باشووری سودانی ئێدا کاتەدا بپەرست و (وێشەکی) تەواو بوون و بپووە گۆرەپانی مەملانی لە ئێوان بزوێنەوێ ئیسلامییەکان لە لایەک و نێردراوە مۆژدەدەرە مەسیحییەکان لە لایەکی ترەو، بێگومان سەرەخۆی (سودان) کاریگەری مۆژدەدەرەکانی لەسەر باشووری سودان زۆر کەمکردەو.

هەرچی موسڵمانەکانی (حەبەشە) (ئە ئیویا) ئیستایە، لە لایەن حکومەتەو زۆر بەتوندی نژیایەتی دەکران، دوچاری توندوتیژی ئایینی بوونەو، تانە و ئەندازەیی حکومەتی (حەبەشی) توانی لە پێگەیی زۆر لێکردنەو چەند موسڵمانێک بکەنە گاور، بەلام ئەوشتیوازە، مەملانی و دووبەرەکی و نوژمنکاری ئێوان موسڵمانان و مەسیحییەکانی زیاتر کرد.

سەرت سۆپدەمێنی کاتێک سەیر دەکەیت نەسرانییەکان لە حەبەشە کەمینەن، بەلام داگیرکەر بەتایبەتی داگیرکەری بەریتانی، پالێشتی بنەمالە مەسیحییە فەرمانپەرە واکانی دەکرد، فەززی دەکردن بەسەر موسڵمانەکان، هەرچەندە موسڵمانەکان زۆرینەش بوون، لە کاتێکدا زۆری نەسرانییەکانی حەبەشە بە عەرەبی قسەیان دەکرد. لە پاش جەنگی دوووەمی جیهانی داگیرکاری (بەریتانی-ئەمریکی) زولمێکی تریشیان زیادکرد و خستیانە سەرزولمە کلنەکانیان، (ئەریتریا) شیان

خسته سه رولاتی (حه به شه) و وایان لیکردن ملکه چی بنه ماله فه زمانه واه
مه سیحیه کانی حه به شه بن .

هرچی ده رباره ی داگیرکهرانه له (ناسیا) بۆ نموونه (فه پهنسا)
تایفه گهری به ره مهینا ودهمینا بۆ جیبه چی کردنی مه راهه کانی، تا وای
لتهات نه و تایفه گهریه بووه خۆراکێک بۆ له دایک بوونی داگیرکهرێکی
تاوانبار.

گرنگی دان و دهست تێوهردانی فه پهنسا له (لوبنان) زیادی ده کرد،
هرچهنده گرنگی دان و دهست تێوهردانی به ریتانیا له پێژه لاته زیادی
کردبا، به ریتانیا مه رام وئامانجی تریشی هه بوو له م به شه ی جیهاندا،
گرنگی زۆر به (سوریا) ده دا به تایبه تی دوا ی نه وه ی (هیند) و (پێژه لاتی
ناسیا) بوونه دوو ته وه ره، بۆ سه روته و سامانی به ریتانیای داگیرکهر،
به م شتیه یه داگیرکهران شه ی عه ره ب و موسلمانانیا ن کردووه .

نه و شته ی زۆر سه خت و ناخۆشه و جیگه ی داخه، ئیمه ده بیینن و
پووبه پووی ده بینه وه، نه وه یه هه ندیک جار داگیرکهران له م پێگه یه دا
که سانیك له خۆمان به کار ده هینن، ده ست نا پارێزن له کپینی ویزدان و
ئاوه ژووکردنه وه ی راستیه کاندای.⁽¹⁾

¹ التبشير والاستعمار في البلاد العربية، د. مصطفى خالدي، و عمر فروخ، ص ۱۵۳

دوهم : کاریگریه گانی داگیرگر

ژد شتوای به د پوهشتی له ژبانی نژییه ی گهل ونه ته وه موسلمانان کاندای
بلاوبخته وه، نه وگهل ونه ته وانه ی که وتیرونه ژتیچه پوکی داگیرگران،
نهمهش به کاریگری وکارتیکردنی نه و حکومه تانه ی، که نه و ولاتنه یان
به پتیه ده برد . نه و حکومه تانه له مامله کړننیا له گهل نه و گهل
ونه ته وانه دا شتوایزکی ناپه سهند وپی پوهشتیان به کارده هینا، وه کو درو
وخیانته وپیمان شکندن وناپاکي کردن ودهست برین وپی وها بوپن
به رامبر به وهد وپیمان ویرتیل خواردن و..... هتد له م
جوره پوهشته زمانه .

نهم پوهشته زمانه له داگیرگران و حکومه ته به کړنگیرواوه کانیان
کاردانه وه ی هاوشتیه ی هه بو له ژتیده سته کانیاندا، نهم کاردانه وانه له
یه که مجاردا وه کو چه کیکی پوویه پوویه ونه گهل ونه ته وه کان پوویه پوویه
سیاسه تی داگیرگران بوونه ته وه، به لام به تپیه پ بوونی کات و بوویه
بوونه وه ی نهم کرده وانه، وای لیتهات کاردانه وه کان بوونه خووپه وشتی
وه رگریرو به دده ستهاتوو، له پی لادانی پوهشتی توانی زال بیت به سر
دهروونه کاندای و توانی دهست بگریخت به سر نژییه ی دیارده
خووپه وشتیه کاندای، شتوای درو کړن جیکه ی پاستکوی کړته وه،
شتوای خیانه تکریدن شوینی وها وپیمانی کړته وه، شتوای کړینی
ویردانه کان بلاوبزوه .

ئهم نه‌خۆشی وده‌ربو په‌تا کۆمه‌لایه‌تییه له‌ناو داموده‌زگا
 حکومییه‌کاندا تێپه‌ریوه، که‌بشکوته ئه‌و که‌سانه‌ی خه‌ریکی سیاسه‌تن،
 پاشان که‌یشه بازپه‌کانی بازراگانی کردن وپاشان که‌یشه ناوخیزانه‌کان
 وپه‌یوه‌ندییه هاددی وئه‌ده‌بییه‌کانی نێوان تاکه‌کان، تا وای لێهات ئه‌و
 په‌روه‌رده‌یه‌ی مناله‌کانی له‌ سه‌ر په‌روه‌رده ده‌کرا، پشتی ده‌به‌ست به
 زۆرێک له‌م جۆره شیوازه به‌د په‌وشتی وبی په‌وشتیانه.

تاوای لێهات نه‌وه‌کان ئه‌و لادانه په‌وشتیانه‌یان له‌ ژینگه
 کۆمه‌لایه‌تییه‌کان وهرده‌گرت وله ژیانی پۆزانه‌یاندا پیاوه‌یان ده‌کرد
 وجێبه‌جێیان ده‌کرد. ئهم گه‌ل و نه‌توانه که‌نجینه‌یه‌کی زۆر که‌وره‌ی
 خووپه‌وشتی به‌رزو به‌پێژیان له‌ده‌ستدا، که به‌میرات بۆیان ما‌بووه،
 ئه‌و په‌وشتانه‌ی ئایینی نیسلام کاری له‌سه‌ر فولکردنه‌وه‌وپه‌گ دا‌کو‌تانی
 کړیوه، له‌ ده‌روونی موسلماناندا.

په‌وخاندن و تێکدان زۆر ئاسانه و به‌روبووم و به‌رهمه‌که‌شی زۆر به
 خێرای بێته‌دی، به‌لام ئه‌وه‌ی زۆر قورس و سه‌خت و دژواره، دروستکردن
 و یونیا‌دانه.^(١)

^١ اجنحة المکر الثلاثة، د. عبدالرحمن حبنکه، ص ٢٧٩

دەروازەى چوارەم

پەيوەندى نىۋان

موژدەدان وشىۋازەكانى تر

ئیسلام پووبه پووی هێرش وپه لاماری بیری و فیکری و په وشتی، په ک له دواى یه ک بۆته وه، ههروهکو چۆن موسلمانانیش چ وهکو تاکه کهس وچ وهکو دهسته وکومه لیش پووبه پووی نه وپه لامارانه بوونه ته وه.

پیغه مبهری به پێز پاستی فەرمووه، کاتیک فەرموویه تی : ((یوشک أن تداعی علیکم ألامم کما تدعا الاکله إلی قصعتها))^(۱)

واته ((نزیکه گه له ونه ته وه کان بنیشتنه سه رتان و گه له کومه کیتان لێبکه ن و ههروهکو چۆن کومه له خه لکێکی چلێس بانگهێشتی په کتر ده که ن بۆ سه ر خوانی ناخواردن)).

ئه وه هێرش وپه لامارانه ی ئایینی ئیسلامیان کردۆته ئامانج، زۆڤن، جیاوازی له هه وله کانی نه سرانییه کان. سه یرده که یان زایۆنیزم و جوله که داگیرکری هاوکارو هاوپه یمان له گه له جوله که وه نه سرانییه کان، به شداری له م هێرش وپه لامارانه. هه موو ئه م هه ولانه ش بۆ بلاوکردنه وه ی تیۆره کانی دژ به ئیسلام بوو، وه کو (کومه نیستی) لێره دا هه ولی هه ندیک له و کومه له و گرووپانه ده خه ینه پوو، که به هه مان ئه و پۆله هه لده ستن، که مۆژده ده ره کان پێی هه لستان.

^۱ أخرجه ابو داود فی سننه (۴/ ۴۸۲ الرقم ۴۲۹۷) له فەرمووده کی (یوبان) په زای خواى لێنیت .

زايونيزم بزوتنه وه يه كي چه په لي تيكد هره، نامانجي له ناو بردني بيرو باوه و خوږه و شتي، هه موو نه و كه سانه يه، كه جووله كه نين. به كنيك له قوناغه كاني دامه زړاندني ده ولت بسو، بڅ جووله كه له ولاتي (له له ستين) ي خاكي عه رهب و موسلمانان، به لام قوناغه كاني تري بريتي به له خزمه تكردي جووله كه ي جيهاني، تساوي ليدني جيهان هه مووي ده كه ويته ژيړده سه لاني جووله كه، به موسلمان و ناموسلمان وه، هه روه كر له شور شه چه واشه كاري و ساخته كانيان بانگه شه ي بڅ ده كن.

بڅنه وه ي زايونيزم باش بناسي، به نه ندازه و قه باره ي پاسته قينه ي خوي و نه و مه ترسيان ي بڅ سر نيسلام و گهل ونه ته وه كاني سر زه وي دروستي كړيو وه. به شيوه يه كي گشتي، تبييني ده كه ي جووله كه سرچاوه ي هه موو نه و فيتنه و ناژاوه و پشتويانه يه. كانيك قه يراني نابوري كاريگري دروسته كات له هه موو شويينيك، پيگه بڅ جووله كه ناسان ده بيت، بڅ پوخواندني خوږه و شت و نه خلاق. به تاييه تي له پيگه ي نافره ته جووله كه كانه وه، له جل و بهرگ و شيوه و پوخسار و يتنه ي نافره تي فله پهنسي و نيتالي و..... هتد نه و نافره تانه بوونه ته هڅي بلاو كړنه وه ي پووتي وبي نابووي و په رده لا بردن له سه ريي نابووي له ژياني سه ركړده ي نه ته وه و ولاته كان .

نه مه زايونيزمه، گرنگترين كوله كه يه له كوله كه كاني هيرش و په لاماري هزي و فيكري بڅ سر نيسلام و موسلمانان، بڅنه م به سته ش هه موو پيگايه كه ده گريته بهر و له هه موو بواره كاندا هه ولده دات نيسلام بشپوييني و ناشيري ني بكات، ميژوي شارستانيه ته كه ي و تيكداني په و شت

ودروستکردنی کیشه وئاریش و دهرده سه ری وئانه وهی فیتنه و ئاژاوه و پشینوی .

به ئاگایی بیت یان بی ئاگایی و نه زانی، توانیوانه چه ندین موسلمان پابکیشه ناو داموده زگاو پیکخواوه کانیان، وهک (ماسۆنییه ت) و (روتاری) و چالاکیه کومه لایه تییه کان ووه رزش و.....هتد.

له پیشتره ئیستاشدا ئه م شوینانه وه کو کارگه یه ک بوون بۆ به تالگردنه وه ی هنر و بیرو نه له سه نه پووختنه ره کان و پێبازه گومراو له پێ لاده ره کانیان، ئا راسته کردنی ئه م گوروا نه بۆ لیدانی جیهانی نیسلامی، له م پیتاوه شدا هاوکاری له گه له نه سرانییه تدا کردوه، تانه و نه وندازه یه ی زۆر له جووله که کان ده چوونه ناو ئایینه جیاوازه کانی جیاواز له ئایینی خویان بۆ مه له له تاندنی خه لک و له پیتاوه گه یشتن به ئامانجه کانیان.⁽¹⁾

هاوکاری داگیرکردن له گه له زایۆنیزم و موزده دهره کان دژی

نیسلام

گومانی تێدانیه، هاوکاری داگیرکردن و ئیستعمار له گه له زایۆنیزم و موزده دهره کان و پێژمه لاتناسه کان و پێژمه لاتناسی دا، به مه به سستی گه یشتنه به ئامانجه کانی و ده ست به سه رد اگرتنی جیهانی نیسلامیه ده ست به سه رد اگرتنێکی سیاسی و شارستانی، نه گه ر بۆیان نه کراییت

¹ الغزو الفکری، د. علی عبدالحلیم محمود، ص ۱۲۲

وێژیان ئاسان نەبوویت لەپەڕی سەربازییەوه ئەم ولاتە ئیسلامییانە داگیربەن .

داگیرکەر توانیویەتی بەهۆی دەسلەڵاتەکەپەوه، پارێزگاری لەمۆژدەدەرەکان بکات، پاگانە و بەهائە بەیئەوه بۆ ئەو خرابەکارییانە ی دەیکەن، هەرەك چۆن توانیویەتی وێرانکاری و کاولکاری بکات لە ولاتە ئیسلامییەکاندا، ئەو ی پێی کرابێت لە وێرانکاری درێفی نەکردووه، کورد گوته نئ: ((ئەو ی لە دەستیان هاتووه کردوویانە)) (وەرگێژ)، هەرەك چۆن توانیویەتی هانی زۆر کەس بدات بۆ ئەو ی بچنە ناو ئایینی مەسیحییەوه و پێدانی پەگە زنامە ی بیگانە و بیانی، هەرەك چۆن توانیویەتی ژبانی موسلمانان پەنگێژ بکات، بە پەنگ و شێو ی شارستانییه تی پۆژئاوایی، زۆر لە موسلمانان گۆران و هەلگە پانەوه و بوونە پشتیوان و لایە نگرو شوێنکە وتووی ئەم شارستانییه پۆژئاواییه و خەلکی ئەم شارستانییه ته.

دوژمنیکی تر، کە بە بیروباوەریکی نوێ بۆ مەژۆ بە دیارکەوت، بریتی بووله (کۆمۆنیزم) مەژۆ لە ژێر سایە و سێبەری کۆمۆنیستیدا، و دواخا شکر و پلێشاوه ی، لە نێوان (مطرقه و السندان) (چە کوش و دەزگای ئاسنگەریدا) چە کوشی توێژی دەسلەڵاتدار و فرمانروای هەلبێژێردراو لە یەك حزیدا و لە نێوان دەزگای ئاسنگەری (سندان) ی قاعیدە و بێنکە و ناوەندی حیزب.

جوله کە و یەهودیه تی، ناپاک بە دایکی کۆمەنیستی دادەنرێت، کۆمەنیستی بە چاوبێری دایکی توانی پارچە پارچە بێت، بەش بەش بێت،

هه‌پارچه‌به‌شیکیش توانی پارێزگاری له‌تایبه‌ته‌ندییه‌کانی نه‌سل و بنچینه‌کی بکات. نه‌گهرچی له‌نتوان نه‌وبه‌ش و پارچانه‌دا کێشه‌و‌ململانتی توند به‌ویداوه، که‌ئاما‌دجیان له‌ناوبردنی مرۆفایه‌تییه، نه‌ک خودی نه‌و که‌سانه‌ی ململانتیه‌که‌ ده‌که‌ن.

کۆمۆنیزم لە ساڵی ۱۹۱۷ هاتە سەر دەسهلات و دەستی بە سەرپۆسیا و هەندیک وڵاتی نیسلا میداگرت، ئەو وڵاتانی لە ژێر دەسهلاتی پۆسیای قەیسەریدا بوون، هەرچەندە (لینین) پایگە یاند، کە ئازادی بە موسڵمانان دەدات، بەلام درۆی کرد، موسڵمانەکانیش بەرەڵستی حوکم و فەرمانڕەوایی کۆمۆنیزمیان کرد، ئەو حوکمی گۆڕی نۆد کوشندە

له موسلماناندا، تاوای لیتهات ملیونه ها که س ولاتی خویان به جیهیشت، له پیتاوی پاراستنی ثابینه که یان وئاوادییان، په نایان بۆ ولاتانی نیسلا میئا، وه کو کیشوهری هیندی وئه فغانستان وئیران و هه ندیک ولاتی جیهانی عه ره بی . ده یان هه زار که س په نایان بۆ (مه که کی پیرن) و (تانیف) و (مه دینه ی منه وهره) هینا، گه ره کی (مسقه له) زۆر قه ره بالغ بوو، به هۆی هاتنی هه زاران په نابهر بزی له (بوخارا) و (تاشقند) و (قه قاس) هوه .

تەماع وچاۋچىزكى كۆمۈنيزىم تەنبا بە ولاتى ئىسلامىيەكان نەۋەستى،
 ھەر ولاتىك كۆمۈنىستى تىدا بالادەست بوويىت، نۆز بەتوندى فشاريان
 خستوتە سەر موصلمانان، كاتىك لە ولاتى(حەبەشە)(ئەسىوپىا)ى ئىستى،
 نىزامى حوكم و فەرمانزەۋايى گۇراۋ، بوو بە كۆمۈنىستى، موصلمانان بە
 سويا لىئاندرى، بە ھەمان شىۋەش لە موصلمانانى (ئەرىترىا) درى، ھەمان

کاریان نه نجامدا له (فیتنام) ی باشوور وله (تورکمانستان)، که هر یو کومه نیستی (پوسی) و کومه نیستی (چین) ی له نیوان خویاندا دابه شیان کړېوو، نیستاش پوسیا پیلانه کانی ته واوډه کات و پیلانی توکمه ی داده پښتیت بڼه ده ست به سه رد اگرتنی (نه فغانستان) به دروست کړدنی حوکمه ټیکی به کړیگری او ده سنی پیکرد^(۱) بڼه وه ی هیژوده سالات ونفوزی درژیتته وه، بڼه وږه ترین ناوچه کانی جیهانی نیسلا می هرکاتیک بڼی بگوښیت.^(۲)

له گه ل ټیپه رینی پښگارد، ته ماع وچا وچنوکي وچا وټیپینی کومه نیستی له جیهانی عه ره بی زیادیکرد، کاتیک (جه مال عه بولناسر) ده رگای جیهانی عه ره بی به پوی کومه نیستیدا کړده وه، وه کو هاوړتیه ک کومونیزمی هینایه ژوره وه. وای لیهات کومونیزم له هه موو ولاته عه ره بی و نیسلا میه کان له نه فریقیدا چالاکی په یدابکات، هه روه ها له ولاته کانی نه مریکای لاتینیش چالاکی کومونیزم زیادی کړد، به لام ولاته نیسلا میه کان له هه موو ولاته کانی جیهان زیاتر دووچاری لیدان بوونه ته وه، له لایه ن کومونیزمه وه، تا نوره گیشته سر نه فغانستان، له ماوه ی چه ند مانگیکا لری کړدو قوونی دا، نذر به توندی له و موسلمانانہ درا، که به ره له سستی په لاما ره کانی کومه نیستی یان ده کړد، ته نانه ت بومی ناپالم وگازی خنکینه ری قه ده غه کراوی نیوده وله تی

^۱ دپاره هم زانیا ریپانه باسی سالی ۱۹۷۹ ده کهن، کاتیک روسیا به ده ستیوه ردانی

سه ریازی حکومه ټیکی کومه نیستی له نه فغانستان دامه وړاند.

^۲ الشیوعیة خلاصة کل ضروب الکفر، احمد عبدالقفور، ص ۸

تيدا به كارهينرا، هيچ گوي نه را به نرخ و به ها مرقايه تيبه كان، جيهانيش
لتي بیده نگ بو، هيچ ناپه زايه تيبه ك دهرنه برپرا .

پتويسته له سهر جيهاني نيسلامي ناگاداري پاستيبه كي زورگرنگ بيت،
نه ویش نه وه يه روسيا نه افغانستان داگرکرد، بڼ نه وه ي ببيت
پيشه كيبه ك، بڼ نه وه ي ده ستي بگات، به دهر يا گهرمه كان و كنداري
عهره بي وديچله و فورات.

خويان ناماده كرد بډروس تكړني نيزام و هوكم و فرمانپه وايي
كومه نيستي له هه نديك له ولتاني دورگه ي عهره بي و هه نديك ولتي
نه فريقياي نزيك له دورگه ي عهره بي نه مانه هه مووي نه وه به سهر جيهاني
نيسلامي ده سه پيښن، له نتيوانيشياندا عهره ب، كه يه كېگرن
له ناماده باشيدابن و واز له ناكوكي نتيوان خويان بهيښن، بڼ نه وه ي نه بڼه
نيچيري كړمونيږم.

هه رچي موسلماننه كانی خودی پوسيان، جياوازي هه يه له سهر
ژماره يان، كه له نتيوان شه ست تا سه د مليلقن كه سدايه، هه روه ك چون
جياوازي له سه ژماره ي مزگه و ته كان هه يه له ويدا، هه نديك ده لين ژماره ي
مزگه و ته كان ده گاته بيست و پينچ هه زار مزگه و ت .

له راستيدا، له چاره گي كوتايي نه م سه ده يه دا نيسلام به ناگاهاته وه،
به ناگاهاته وه كه شي هه په شه يه ك بو، بڼ سهر نه و پيښان و پيچكانه ي
(ويزانكه رېوون) و شينوازو پيگه ي جږا و جوريان گرتو ته بهر بڼ شه پكردن
له دږي نيسلام.

کومه نیست و جووله که و نه سارا بانگه شعی شه وه ده که ن، که نیسلامیه کی نوییان هیناوه، ناریان ناوه (خاویژنه وه) ی نیسلام، به مهش ویستیان نیسلام به تال بکه نه وه له ناوه پۆکه راست و په سه نه گه ی. له راستیدا خه ریکبونی شه و ولاته عه ره بی و نیسلامیه یانه به کیشه و گرفتگی خویان، وایکردوه ناگیان له کیشه و گرفته کانی ولاته کانی تر نه میتی، هه ولتاده ن یارمه تی و کومه کی ده ست و برد و چالاکانه پیشکesh به یه کتری بکه ن، چونکه پۆژه لات و پۆژناوا، پیشپرکی ده که ن له سه ر لیډانی عه رب و موسلمانان.

بنچینه و بناغه ی بیرى کومه نیستی شتیکی ناویژه (شان) و نامۆیه (غریب) ه، له نه نجامی کارتی کردنی چه ند په گه زو هۆکاری جیاواز ده رکوت و په یدابوو. نه م هۆکارانه بۆ د دوست بوونی کومه نیستی له نه وریای پۆژناوا له سه ده ی نۆژده یه می زاینی دا کۆبوونه وه.

له پێکه و ته سه یرو سه مه ره کانی کۆبوونه وه ی عه قلییه تی جووله که، که له که سایه تی (کارل مارکس) خۆی ده بینیته وه، له گه ل ده مارگیری ئینگلیزه کان بۆ ئازادی تاکه که سی و ئازادی بیرى، له گه ل شۆپه گه وره کانی فه ره نسا، له گه ل فه لسه فه ی ئه لمانى، نه مانه هه موویان به یه که وه کۆبوونه وه بۆ دوست کردنی نيزام و پێره و ی کومه نيزم.

هیچ گومانمان نییه بیرى جووله که و په هودیه تی پق نه ستور به رامبه ر به مرۆفایه تی، بنه ماو بنچینه ی کومه نیستی پێکده هیتى، که له پووی

بنچینه و مه رام و مه به سته وه، له گه ل یه کتر ده گونجین^(۱).

هر به م بقره یه وه، کانتیک قسه له سهر گومقینیم ده که یین، نه وه مان به بیر دیکه وه، که نیسلا م تاکه نایینه له نیوان نایینه ناسمانی و سه رزه مینبیه کان و ربیازه کومه لایه تیبه کاندای، که هه ندیک سیما و شه قل هه به له نایینه کانی تردلنیه، به لام له نیسلا مدا هه به، نایینی نیسلا م نایینی مرقایه تی و خورده وشت و پاک کردن وه ی ده روون و پاک کردن نی مادی و مه عنوی هه موو نه ندانه کانی له ش و هه موو هه سته کانه، نایینی عه داله ت و راستی و چاکه و به خشنده یی و نه رکه کانه، نه و نایینه به، که یه کسانی ده کات له نیوان فرمانده و او و فرمان به سه ردا کراودا، هه لار و ده وله مه نندا، له هه موو ماف و نه رکه کاندای، یه کسانی ده کات له نیوان هه موواندا، له نه دجامدانی هه رز و واجب و په رسته کاندای (العبادات).

هیچ که سیک له که سیک تر جیا ناکاته وه، ته نیا به گویره و نه ندازه ی نه و خیره چاکه به ی ده یكات، بقره خزی و کومه لگا که یی و مرقایه تی، نه وه ش بزانه واقعی موسلمانان له م عه سروسه رده مه دا، به لکه نییه، له سه ر نیسلا م، چونکه نیسلا م له هیچ ولایتیک هوکمی پیتا کرت، ته نیا له مه مله که تی سعودی عه ره بی نه بیت^(۲).

هوکم کردن به نیسلا م به لکه به له سه رنه وه ی، که نیسلا م بقره هه موو سه رده م و هه موو شوینیک ده گونجینت.

^۱ الشیوعیه خلاصه کل ضروب الکفر، ص ۲۹-۳۱

^۲ له ولاتی سعودیه شدا، له راستیدا کار به و نیسلا م پاک و بیگه رده ناکرنت، که له سه رده می پیغه مبر (د.خ) و خوله های راشیدیندا کاری پیکروله (وه رگتی)

نیسلام ده توانیت وا له خهك بكات، پهوبه پووی بارودوخه جیاوازه كان
 ببنه وه، نه گهرچی بارودوخ و جوری ژیا نه كه شیان زږر پښكه وتو بیت،
 ده توانیت به شیوه یه كه له گهل بارودوخه كه یان بگو نجیتیت، كه شایه ن و
 گونجاو بیت، بی نه وهی تووشی سستی و وهستان و په ككه وتن بیت،
 چونكه گپان ویاسا و ده ستوروو پیره و بوونی نیسلام، له گهل به ره و
 پښچوونی ژیان ده پوات.

هرچی بیری كړم نيزمیه، پوخته كی نه مه یه، خهك و كومه لگا بریتی
 نییه له تاكه كه س و، به لكو بریتییه له چین، واته بنچینه وینه پرت بڼ
 بوونی تاكه كه سه كان نییه، دان به كه سایه تی خورسك و سروشتی تاكه
 كه سه كان نانیت، به لكو دان به بوونی سروشت و خورسکی چین (طبقه)
 داده نیت له ناو كومه لگادا.

له و كاته دا شه پو ململانی له نیتوان چینی زه حمه تكتیش و مافخوراو و
 چینی مافخور، ده ست پیده كات، نه م شه پو ململانی به ش نابره ریه و
 هاو تا نییه، چونكه چین زه حمه تكتیشه كان هوشیاران كه مه وچینه
 سرده ست و مافخوره كانی ش بالاده ستن و فرمانپه وان و خواوه ن
 ده سه لاتن، جاریك هله ده ستن به بهنج کردن و بی ناگا كړنی چین
 زه حمه تكتیش و هه ژاره كان به هوی نایین و نازو نیعه ته كانی به هه شت
 و پښی دواپی، جاریکی تریش به هوی نیشتمانه په روهی و شكومه ندی
 نه ته وایه تی، هه موو نه مانه تلیاکی (ا فیون) ی جه ماوه ری هه ژارو
 زه حمه تكتیشن، بڼه وهی بنوون و به خه به ر نه یه ن له واقعی به نیش و ژانی
 خویان، پازی بن به وناز و نیعه ته ی چاوه پښی ده كن.

لیره دا هیچ جینگه وشوینیک بۆ دادپه روهی نامینیتته وه، دادپه روهی ماناکه ی بوونی نامینی، چونکه ململانیی چینایه تی جهنگی له ناو بردن و له ناو چوونه، نه وهك به ره ره گانی و پیشه پرکیتی که وه ره زشیانه بیست، که تیایدا پرکا به ره کان پیویسته، یاساو به رنامه ی یارییه که بزائن و به م شیوهیه وه ره زش له سه ر دادپه روهی بنیاد ده نریت.

به لام نیسلام تیروانیی کۆمۆنیزم بۆ حکومت به هه موو شیوه یه ک پهنه کاته وه، چونکه کۆمۆنیزم، پێبازرێکه به تاله و خالی کراوه ته وه، له هه موو یاسا کانی ویزدان و په وشته، له به رنه وه ی کۆمۆنیزم پێبازرێکه بۆ تیکدان و پوو خاندنی ئایین و هه موو نرخ و به هایه کی مرقفایه تی، له و پهنه وه ی کۆمۆنیزم سروسه ت بووه و به ریا بووه، جیهان ده بینیت و ده بیستیت، که چۆن ملیونه ها که س بوونه ته قوریانی وه زاره ها که س له روسیا نه ی کران بۆ سیبیر یا، بزوتنه وه ی کۆمۆنیزمی له هه ر ولاتی که پوویدا بیت، له سه ر پوو باری خوین و توندوتیژی و زۆرداری دامه زراوه، چونکه نه مه شه قل و مۆرک و سروشتی کۆمۆنیزمه.

پوخته ی قسه : کۆمۆنیزم پێچه وانه ی مرقفایه تییه و گه وره ترین و سه ر سه خترین نوژمی نیسلامه، پێبازرێکه مرقفایه تی تێدانییه، چۆن شه ر هیچ خه یرو چاکه یه کی تێدانییه، به هه مان شیوه کۆمۆنیزمیش به هه یچ شیوه یه ک مرقفایه تی تێدا نییه. ⁽¹⁾

¹ الشیوعية خلاصة کل ضروب الکفر، احمد عطار، ص ۶۲-۶۷-۷۰

کوٹایی

۱- ھه لویستی موسلمانان به رامبه ر به گاورکردن.

۲- نه رکی موسلمانان به رامبه ر به گاورکردن.

یهکم : ههلوێستی موسلمانان بهرامبەر به گاورکردن.

ههركاتێك نا كاتێك له زۆریه ی ولاته ئیسلامیه كاندای، پابوون وچاكسازیهك به پیاوه بیته و دروست ده بیته، بانگه وازکردن بۆ ئیسلام و كار كردن بۆ پیاوێكردنه وه ی زانسته ئیسلامیه كان بنیاده نه ئیت. كاره كات بۆ دیارخستن و زیندوو كردنه وه ی په یوه ندی ئیوان زانسته ئایینی و زانسته دنیایی یه كان، به دیارخستنی نرخ و به های پۆشنه بری ئیسلامی و په ونکردنه وه ی ئه و درۆ ده له سانه ی له لایه ن هه رسی باله كه ی به گاورکردن، (موژده دان و پۆژه لاتناسی و داگیرکردن) هه له ستراون،

بۆ پاككردنه وه ی سه رچاوه و به ماو بنچینه ی ئایین، له و ئێلی وشێوانده ی، له لایه ن بانگه شه كه رانی به گاورکردن بۆ دروستكراوه .

ئه و پابووانه هه ول و تێكۆشانێکی زۆر ده كه ن بۆ بنیادنانی داموده زگا بچووكه كانی خۆیان، به هه ول و تێكۆشان و ئاره قه ی خۆیان، به لام به داخوه بێ ئه وه ی یارمه تی و پشتگیریه کی ئه و تۆی لیكریته، له لایه ن ده وه مه ند و ده سه لاتداره كان.

ئه م پابوون و داموده زگایانه، تازه ده یانه ویت له سه ر پێی خۆیان بوه ستن و چالاکی ده كه ن بۆ به دیه ئنان و جێبه جێکردنی هه ندیک له ئامانجه كانی. كه چی چاری دوژمه كانی ئیسلام ده كریته وه، له نه سرائی و هاوکاره كانی، ئه مانه زۆر به وردی چاودێری ئه م پابوونه ئیسلامیه ده كه ن، چاودێری هه نگاوه كانیان ده كه ن. پاشان كاره كه ن

له سه رشکست پته پنهانی کارو سپژده چاکه کانی ئەم پابوونه. به هۆی به کاره پنهانی نامرازو هۆکارو شیوانی جۆرا و جۆری باوه پیتکه، له ناوخۆ له ده ره وه دا. چەند ده سته و تاقمیکێ تریش له پیزی موسلماناندا هانده دات بۆ دژایه تی کردنی ئەم پابوون و داموده زگا چاکسازییانه، ههروهک چۆن، له ناو دهوله تدا چەند ده زگایه کی ده سه لاتدار به سه ریانه وه ده که نه چاودێر.

دژایه تی کردنه کهش به م هه یۆه یه ده پیت :

۱- داخستن و پینگه گرتن له هاتنی کهل و په ل بۆیان، هه تا دوو چاری هه ژارییه کی پرسیواکه ریبه نه وه، جا یان خۆی تووشی فه وتان و وێران بوون و پوکانه وه ده پیت،

یان نامانجه بنه په تی و سه رکییه که ی به ره و تیکچوون و خراپ بوون ده پوات.

۲- چاندن و تینا خنینی دوژمنانی نیسلا م و په گه زی خه را پ له ناو ئەم داموده زگایانه و فریودان و هه لخه له تاندنی ئەو که سانه ی کار له م داموده زگایانه ده که ن، به هه موو جۆره کانی فریودان.

۳- یان داخستنی ده رگای کاروبژیوی ژیان له پووی ئەو که سانه ی له م داموده زگایانه کار ده که ن.

۴- یان دروستکردنی جۆره ها تۆمه ت و ناوژپاندن دژی ئەو که سانه ی له م داموده زگا و پابوونه دا کار ده که ن، بۆ ئەوه ی نه بنه جینگه ی متماته ی خه لک.

له کۆتاییدا، به ناشکراو بێ به هانه و بێ ئابووانه، بۆپووخاندنی شه م پابوونه کارده کهن، بۆ شه مه به سته ش هه موو داموده زگا کانی داگیر که ران هاوکاری به کترده کهن، ئه گه رچی له سه ر به رژه وه ندی خۆیان ناگۆکیان هه بووی، یان له پووی بنچینه وینه ما و بیروباوه په وه جیاوازیان هه بووی. به م شیوه به کارده کهن، هه رکاتێک بزوتنه وه یه کی ئیسلامی، یان پابوونێکی ئیسلامی چالاک بێت، هوشیار بێت، له یه کێک له ولاته ئیسلامییه کاندای، ئه و له بۆسه و که میندان چاودێری هه موو چالاکییه کی گه رده و بچووکی ئیسلامییه کان ده کهن.

له کاتێکدا داموده زگا کانی مۆژده دان یارمه تی و هاوکاری زۆر که وریان پێده گات، له ولاته داگیرکارییه جیاوازه کانه وه، ده بێنن توێژه رو نو سه ره مو سڵمانه کان، قه له مه کان یان پاده گیریت، زۆر کۆسپ و ته گه ره و به ریه ریه ستیان ده خرێته پێش، یان په یدا کردنی بزۆی ژبان ناچار یان ده گات، زۆریه ی کاته کان یان بۆ کار کردن ته رخان بکهن، ئه مه ش وا ده گات، که له بیر کردنه وه ی ئازامو داهیتانی به ره مه می به رز دا بپێن.

ئه گه ر داموده زگا ئیسلامییه کان، یه ک له هه زاری ئه و کۆمه ک و یارمه تی و هاوکارییه ئه یان بێ بگات، که به ده ست داموده زگا کانی مۆژده ده ره کان ده گات، ئه و ده یان توانی خزمه تێکی گه رده و به رچاوی کێشه و مه سه له ئیسلامییه جیاوازه کان بکهن.

تاقی کردنه وه و ئه زموون سه لماندوویه تی، که هه ندیک بانگخوازی ئیسلامی ساده، ئه وانه ی، که به پالنه رێکی خودی له دل و ده روونی خۆیان وه کارده کهن، به رامبه ر به ده یان مۆژده ده ری ئاماده کراو به

زانستی بهرز دوه ستن، نه مهش له بهر نه وه په زانا موسلمانان ته قواو پاریزکاری خواي گه وړه و مه زن ده کښ، خويان به خوا ده پاريزن، بډيه بوژمنه کانيان نه يان توانيوه، که لتو وړه نیسلامیه که له ناو بيه ن،

چونکه خواي گه وړه کتبه که ی خلی پاراستووه، نه وه ی له سه رموسلمانان پتويسته نه خشه دابنن و هه مو ونامرانو هژکاريک به کار بهنن بډ پاراستنی که لتو وړه و که له پو وړه و پښنيری گه وړه ی نیسلام، به لام راستيه کيش هه يه، ناتوانيت نکوولی ليکريت، زږيه ی پيشه نگ و پابه ره کانی نه مه نو ييه کاریگه ريوون به هيرش و هه لمه ته کانی غه زو و داگيرکاری بیری و ده روونی و کومه لایه تی و پامیاری و په وشتی، نه و غه زو و داگيرکاریه ی بوژمنانی نیسلام نیمه یان پی غه زو کړدووه، به هه موو شيوه و شتوازه کانی، بډيه کاری نیسلامی راست و په و داوا له پيشه نگ و پابه ره هژشياره نیسلامیه کان ده کات، له بزوتنه وه و جولانه وه په کی چالاکدا بن، که پازاوه بیت به پشور دريژی و سينگ فراوانی، په له نه کړدن له گه يشتن به نه نجام و نه خشه دانان بډ کاتيکی دوور و دريژخايه ن، ده بیت خاليکی گرنگيشمان له ياد نه چیت، نه ویش سارد کړينه وه ی دووبه ره کی وجياوازی مه زه بی و کار کړدن له سه ره په کترن زیکړدنه وه ی بیرو چوونه کان، به پڼگه په ک، که مشومړوده مه قالی و بق وکینه ی تیدانه بیت، له پڼگه ی نوو سینی کتیبی ده وله مه ند به میان په وی ونه رم ونيانی وخته پړوی هق و راستی به به لگوه، به بی

زه فکری نه وهی و یتنه دیمه نی ده مارگری، له گه ل پيسواکردنی پیلانه کانی
دوژمنانی ئیسلام.⁽¹⁾

دووهم : ئه رکى موسلمانان بهرام بهر به گاورکردن .

له م پيشه كى وخستنه پوهى پيشوودا، نه وه مان بۆپوون ده بېته وه، كه
موژده ده ر و پۆزه لاتناسه كان پنى هه لساون وپنى هه لده ستز، بریتیه : له
سازدان و پښخستنى پیلانگيرى دژى ئیسلام و موسلمانان وشيواندى
ويتنه ی پۆشن وپووناكى ئايینی پاک و بېگه ردی ئیسلام وپه يامى
موحه معه د(صلی الله عليه وسلم)، نه مه ش به بلاوکردنه وهى گومرايى و
له خسته بردن وپه لا پيدا بردن، بۆ نه وهى موسلمانان متعانه به خۆپوونيان
له ده ست بده ن و وا بېر بکه نه وه، كه ئیسلام هژى دواکه وتن و نزم
و نزمبوونه وهى موسلمانانه، موژده ده رو داگیرکه ر(استعمار) و شوین
په نجه ی به گاورکردن و پینمايى به کانی نه وان، تاكه پښگى هه لسانه وه و
ژيانه وه و به رزبوونه وهى موسلمانانه.

به لام هه ر زوو پیاوانى دلسقزی ئیسلام به ناگاهاتنه وه وخه لکیان
ئاگادارکردوته وه و پتيان نيشاندلون، له و کهنده لان وه لديره هه زار به
هه زاره ی، كه نزیک بوو، موسلمانان تتيى بکه ون، وا خه ریکه موسلمانان
هه ست ده کهن و نازار ده چيژن، پاشان پوويانکرده وه پايربووی پر شکو و
پرسه روه ريان، به گه پانه وه بۆ(کتیبه پى نيشانده ره که يان)(قورئانى

¹ أجحة المکر الثلاثة، ص ٦١١-٦١٢

پیرۆن، له هه موو ولاتیک به ناگاهاتنه وه یه ک و له هه موو نه ته وه یه کی نیسلامی پابوونیک به رپابوو، به لام ئایا نه وه نده به سه، به به لگه کی نه وه ی نیسلام هیزنیکى خودی ناوخویى هه یه، که نه سته مه دوزمه کانی بتوانن کاریگه رى تى بکه ن، له بهر بینگه ردی ناوه رۆکه که ی و پیرۆزى پێنماییه که ی و به هیزى به لگه که ی و دروستى و گونجاوى ژیریژی (منطق) ه که ی، وه لام : نه خیر نه وه نده به س نییه .

نه رکی موسلمانان نه وه له خۆ ده گری، هه لسن به بلاوکردنه وه ی نیسلام و بانگه واز بۆکردنى، چونکه په یامى نیسلام ئاراسته ی هه موو مرقایه تی کراوه به گشتى، له گه ئ نه وه شدا ده وه مهنده به به لگه و بورهان، به لام به به رده وامى پێویستی به وه هه یه، کومه له که سیک هه لسن به خستنه پووی نیسلام به شیوازیک، که بگووچیت له گه ئ هه موو ژینگه و ده ورپه ریکدا، هه موو هۆکاروئامرازیک بگرته بهر، که بۆ هه موو سه رده مه کان دابینکراوه .

قورئانی پیرۆز داواى له پێغه مبه رى به رپۆز (سالات و سه لامى خواى له سه ر بیت) کربوه، هه رچى له توانايدا به بیه خشیت و به کارى به نیتیت بۆ بلاوکردنه وه ی بانگه وازى نیسلام له نیتوان نه ته وه کاند، موسلمانانیش، که شونیکه وتووی پێغه مبه رى خودان (صلی الله علیه وسلم)، فه رمان پێکراون به هه لگرتنى مه شخه لى نیسلام و گه یاندنى په یامى نیسلام. له نیتسادا ده توانین نه رکی موسلمانان له پووبه پوونه وه ی له گه ئ نه سرانییه ت و بلاوکردنه وه ی بانگه وازى نیسلامى له م خالانه دا کووت بکه یه وه .

۱- ده ستگرتنى موسلمانان به پێنمایى و په وشته کانی نیسلام، بۆ نه وه ی بینه نمونه ی بالا وته ولو و پێشه نگیکى چاک بۆ پراکێشانی خه لک

بۆ ناو نیسلام، ئەم کاره گرنگهش له ئەستۆی زانا یانی موسلمانان و ئامۆزگاریکهرو وتارییژی مرگه و تهکان و کار به دهستان و دهسه لاتداران و دایک و باوکانه، کار کردن له سهه به ستنه وهی مالی موسلمان به مرگه و ته وه.

۲- پێشخستنی بهرنامه و پرۆگرامه کانی پهروه ده و فێر کردن، له هه موو قوناغه کانی خویندن و فێر کردن، به شێوه یهک بگونجیت له گهڵ سروشتی زانسته نیسلامیه کان و تینگه یشتن لێی، له گهڵ گرنگیدان به لێکۆلینه وه له قورئانی پیرۆز له بهر کردنی، بۆ نه وهی نه وه یهک پێ بگات له نیسلام تی بگات و کاریگه رییت، به پێنمایی یه کانی نیسلام.

۳- کار کردن له سهه لابر دن و نه هیتشتنی نه وه کارانه ی ده بنه مایه ی جیاوازی و په رته وازه یی موسلمانان و واده کات، ببه کۆمه لێک پارت و گروپ و مه زمه بی پامیاری و کۆمه لایه تی جیاوازی، ئەمهش به گه رانه وه بۆ کۆک و ناوه پۆکی نیسلام و کۆله که که ی، که قورئانی پیرۆز سوخته تی پاکی پێغه مبه ر و کار و کرده وه کانی خوله فای پاشیدین و پێنمایی کراوانی دوا ی پێغه مبه ری خودا (صلی الله علیه وسلم).

۴- له سهه ر حکومه ته نیسلامیه کان پێویسته، به ره وه شه ریه تی نیسلامی بچن، چونکه هۆ کار و ئامرازه کانی هه لسانه وه و بووژانه وه و پابوو و به رزیوونه وهی تێدایه، پێویسته یاسا و یاسا دانان پاک بکۆتیه وه، له وهی پێیه وه لکاوه، له یاسا و ماده ی بێگانه، که جیاوازه له ژینگه ی موسلمانان و له گهڵ شه قل و مۆرک و سروشتی ژیا نی خه لکه که ناگو نجیت، نه گه ر

ئه‌مه‌ جێبه‌جێ بوو، شه‌وا کۆمه‌لگا له‌ ماوه‌یه‌کی کورتدا، ده‌گه‌ڕێت بۆ کۆمه‌لگایه‌کی ئیسلامی راست و دروست، له‌ پێژه‌ و خوێنه‌ و شتدا.

۵- کارکردن له‌ سه‌ر پێشخستن و په‌ره‌پێدانی کتێبی ئایینی و دانراوه‌ (المؤلفات) ئیسلامیه‌کان، هه‌تا ئیسلام به‌وێنه‌ جوان و ساده‌ و ساکاره‌ که‌ی به‌ دیاریکه‌ وێت، چونکه‌ ئیسلام ئایینێکه‌ عه‌قل ده‌بۆینێ و بانگه‌شه‌ بۆ ئه‌وه‌ ناکات، که‌ به‌بێ ئه‌زموون، به‌دوای شارستانییه‌ته‌ جیاوازه‌کان بکه‌وین، به‌لکو بانگه‌شه‌ ده‌کات بۆ خۆتێندنه‌وه‌ و زانست، یه‌که‌م سوپه‌ت له‌ قورئانی پیرۆز دابه‌زی، سوپه‌تی (علق) بوو، که‌ باسی خۆتێندنه‌وه‌ ده‌کات. هه‌روه‌ک ده‌فه‌رمووێت ﴿اقرا باسم ربك الذی خلق الانسان من علق﴾ اقرا وربك الاکرم * الذی علم بالقلم * علم الانسان ما لم يعلم ﴿ (سوپه‌تی (علق) ئایه‌تی ۱- ۵)

واته‌ ((ئه‌ی موحه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) بخوێنه‌ به‌ ناوی ئه‌وه‌ په‌روه‌رگاره‌ ته‌وه‌، که‌ هه‌موو شتیکی دروستکردوه‌، ئاده‌میزادی له‌ پارچه‌ خۆینێکی هه‌لواسراو له‌ ناو منداڵدانا دروستکردوه‌ * بخوێنه‌ وخوای تۆ له‌ هه‌موو به‌خشنده‌یه‌ک به‌خشنده‌تره‌ یا به‌خشنده‌ی ئاقانه‌یه‌ * ئه‌و خودایه‌یه‌، که‌ ئاده‌میزادی به‌هۆی قه‌له‌مه‌وه‌ فێری خۆتێندن کردوه‌، فێری نه‌وشتانه‌ی کردوه‌، که‌ پێشتر نه‌یزانیوه‌))

۶- پێشبرکردنی بانگخوازی موسڵمانی که‌م توانا، په‌وانه‌کردنیان بۆ ولاته‌بیگانه‌کان و پێشخستن و په‌ره‌پێدانی تواناکانیان، بۆ ئه‌وه‌ی بگه‌نه‌ ناستێک، که‌ گوندجاو و شیاو بێت، له‌ گه‌ل ئیسلامدا، بۆ ئه‌وه‌ی شاره‌زا و کارامه‌ بن له‌ سه‌ر چۆنییه‌تی بلاوکردنه‌وه‌ی بانگه‌وازی ئیسلامی و زمانی

عەرەبی لە فراوانترین سنوور و هەرێم، چونکە بە داخەو، ژۆر بەی بانگخوازەکان تەنیا نێردراون و پەوانەکراون بۆ فیزیوونی ژمێریاری و مەنەری خۆشنووسی و پێزمان و پێنووسی عەرەبی.

۷- دروستکردن و دامەزراندنی پێکخراوی ئیسلامی جۆر بە جۆر، کە خزمەتی ئیسلام بکات، بە شێوەیەک ئەرکی ئەم پێکخراوانە لەم دوو خالەدا چڕیکرێتەو.

۱- ئاشکراکردن و خستەپەروی شێوازەکانی مۆژدەدان و بەگاوریکردن و پیلانەکانی مۆژدەدەرەکان و پۆزەلاتناسان و بەرپەرچدانەوێی یەک بەیەکێ درێ و دەلهسه و پوختانەکانیان و لەپێی لادان و گومراکێرنە کانیان، دژی ئیسلام و موسلمانان، بلۆکێرنەوێی ئەو بەرپەرچدانەوانە لە هەموو جیهاندا.

ب- هەلسان بەبانگەواژکردن بۆ ئیسلام لە هەموو جیهاندا و ئەمەش پێویستە کە سایەتی بیرمەند و هوشیاری بۆ ئامادەبکێت و توانایەکی فراوانی دارایی و هۆکارەکانی پاگەیاندن و دوزگاکانی بلۆکێرنەوێیان و بخرێتە ژێردەست، پێویستە حکومەتە ئیسلامییەکان یارمەتی چالاکانە بەپێکخراوە بانگخوازە ئیسلامییەکان بکەن، جا لە ناوێ و یان دەرەوێی ولات بێت، هەروەها دروستکردنی دامودەزگای پێکخراوی ئافرەتان بۆ بانگەوازی ئیسلامی، کە دەرچووانی کۆلیژ و زانکۆی خۆپێندنە ئیسلامییەکان لە خۆ بگرێت، بۆ ئەوێ ببنە دەروازەیەک بۆ مالی موسلمانان و گێڕانەوێی ئافرەتی موسلمان بۆ پێنمایەکانی ئایینەکیان،

به مهش ئافره ته موزده ده ر و مه سیحیه کان ناتوانن کاریگه ریه له سه ر عه قیده و بیرو باوه پریان دروست بکن.

۸- له سه ر ده ولت و حکومه ته ئیسلامیه کان پتویسته چاویک به ناوه ندیه پزیشکی و په رستیاری و نه خۆشخانه کان و بنکه ته ندروستیه کان و هه موو قوتا بخانه و ناوه ندیه کانن فیکردن و زانکۆکان و یانه کومه لایه تی و هه رزشییه کان و هه روه ها خانیه میوانداری و ده زگاکانی چاپ و بلاوکردنه وه، بخشیتیتته وه، ئه وه ی، که موزده ده ره کان دایانمه ززانده وه.

۹- پزیکه ستنی بانگه وازی ئیسلامی، زیندووکردنه وه و ئاماده کردنی (دوو) گۆرپه پان، که خا که که ی زۆر به پیت و به ره که ته بق بلاوکردنه وه و که شه سه ندنی ئیسلام، له هه ر شویتیک بیت له سه ر پوهی زه وی، گۆرپه پانه کانیش ئه مانه ن :

۱- بلاوکردنه وه ی بانگه وازی ئیسلامی له نیتوان بت په رست و ئه وانه ی هیچ ئایینیکیان نییه، ته نیا ده ستیان به داب و نه ریتته وه گرتوه، ئه م خه لکانه ش له کیشوه ره کانن (ئاسیا و ئه فریقیا و ئوسترالیا) بلاو بوونه ته وه، ده توانریت لیکۆلینه وه له شیوازی ژیا نی ئه و خه لکانه بکریت، بۆنه وه ی شیوازیکی گونجاو بگرینه به ر بۆ پتویتی کرنیان بق پوهناکی ئیسلام و هاتنه ناو په رزین و چوارچێته ی باوه پوئیمان، به دانیی و لیزانی و ئامۆزگاری چاک و هه لس و کهوت و په وشتی باش و مامه له ی نه رم و نیان، له لایه ن بانگخوازه موسلمانان کان، ئه مه جگه له دلسۆزی بق بلاوکردنه وه ی بانگه وازی ئیسلامی به هاوکاری له گه ل بازرگان و فه رمانبه ری به غیره تی

موسلمانان، نه وانه ی بلایوونه ته وه له هه موو شویتنیک، ئه م کاره ش به ویستی خوای گه وه، له ماوه یه کی کورتدا، باشتترین به ره م و نه نجای ده بیت، به هاتنه ناوه وه ی نه و بت په رست و نه وانه ی ههچ ئایینیکیان نییه، بۆ ناو په رژین و چوار چێوه ی باوه پوئیمان و باوه شکر دنیان به ئایینی ئیسلامدا، چونکه نه گه ر به دوا ی هۆکاره کانی بلایوونه وه ی ئیسلام بگه رێن، ده بینین چۆنی ته ی بلایوونه وه ی ئیسلام له م ناو چانه دا ده گه رێته وه بۆ نه و بازگانه موسلمانانه ی، که له م ناو چانه دا ده گه ران، که بت په رسته سه ره تایی یه کانی تیدا نیشته جیپوون، چونکه موسلمان به سروشت و په وشته راست و دروسته که ی که سیک ی مژده دهره .

ب - خستنه پروو پیشکه شکر دنی ئیسلام و بانگه واز بۆ کردنی له ناو گه ل و نه ته وه مه سیحیه کاندای، له نه ورپا و نه مریکادا، چونکه پیشکه و تنی زانست و زانیاری و بلایوونه وه ی زانیاریه کان له ویدا، وا پتویست ده کات، که نه وه به دیار بخزیت و نیشان بدریت، که ئیسلامی پی ده ناسریتته وه، نه ویش بریتیه له به رزی یاسا و پیره وو، به رزی پێنمایی یه کان و به رزی شه ریه ته که ی. نه گه ر زانا گه وه کانی ئیسلام، ئیسلام ئا پاس ته ی نه سرانییه کان بکه ن، نه و نه سرانییه کان ده بینن، که نه م نایینه (ئیسلام) شان به شانی شارستانییه ته که یان وه یزه ماددیه که یان ده ورات، درۆپچه وانه نییه، نه له گه ل نه و زانست و زانیاریانه ی به ده ستیان هیتاوه، نه له گه ل نه و شه ریه ت و یاسایانه ی له سه ری ده وێن و په ی ره وی ده کهن، به لکو کاتیک باوه ش به ئیسلامدا ده کهن و دینه ناو ئیسلامه وه، سه یره ده کهن چاره سه ریک ی شیفاب هخشه بۆ نه وده رد و نه خورشیه

كومه لايه تي و دهرورنيانه ي ههستي پيډه كه ن، چونكه نيسلام به هوي شه و ياساو نه هكام و په پيره وي هه يه تي، به شتيوه يه كه ده وهستي، كه بوار ده به خشيته پيږه و سبسته مه كومه لايه تيبه دزيه يه كه كان، كه له ناو بانگه وازي نيسلاميدا دهرواز يه كي پزگار يوون بدوزنه وه و بيته فرياد پرس بويان، له م ژيانه مادديگه رايي يه ي، له پوزگاري شه مرودا، دهستي به سه ره ردو زه يزه كه دا گرتووه،، مادديگه رايي كومه نيزمي و مادديگه رايي سه رمايه داري.

۱۰- ده بيت بانگه وازي نيسلامي به هيزوقايم بكه ين، نه مه ش به دروست كردن و دامه زړاندني دهستي زانستي نيسلامي له هه موو ولاتيكي نيسلامي، به پركخستن و هه م ئاهه نكي له نتيوان خوياندا، ئه ركه كانى نه م دهسته يه ش نه م خالانه ي خواره وه ده بيت :

۱ - ئاماروسه رژميږيه كي نه وه له وگومرا كردن له خسته بردن و درل وده له سانه بكه ن، كه پوزه لاتناسان كړيو يانه، له كتيبيكي گه وده دا، له گه ل په ددانه وه و به رپه چدانه وي نه و درلوده له سانه، به به لگي باوه پيكرلو بلاو كړدنه وي له هه مان كتيبدا.

ب- چاوډتير كردن و به نوادا چووني شه و كتيبانه ي موزده دهر و پوزه لاتناسه كان ده ري ده كه ن و به رپه چيشيان بده نه وه.

ج - دوزينه وي چاره سه ريكي زانستيبانه بوكيشه وگرفتي شه و شاندينوتنه رو نيردراوه زانستيبانه ي، كه زانكل عره بيبه كان ده ياننئين بونه ولتانه ي پوزه لاتناسيبان تيدا ده خويندريت له نه و رپاونه مريكا دا، چونكه شه و شاندينوتنه دانه، كاتيک ده گه پتسه وه باركراون وه لگري

بیروباوه پى لاواز و خراپ و بۆگه ن، لیره وه تیۆرى پلژه لاتناسه دل پر له قینه کانی دژ به ئیسلام ته شه نه ده که ن و دزه ده که نه ناو هۆلى وانه و تنه وه ی زانکۆ عه ره بى و ئیسلامییه کان و کارده که نه سه رگه زینى عه قل و ده که ن .

زانکۆى نه زهه ر ژیره وه وشیا ریوو، له مه ترسى ناردنى نه وشاندو نێردلوانه تیگه یشت، بۆیه دوور که وته وه، له ناردنى شاند و نێرده بۆ زانکۆ و قوتابخانه کانی پلژه لاتناسى له شه وریا و نه مریکا دا، بۆ خۆپارستن له شه پ و زیانیان، به لایه نى که م، واپتویست ده کات له سه ر ولاته ئیسلامییه کان هه لته ستن به ناردنى شاندو نێردراوى زانستى، ته نیا پاش نه وه ی عه قلیان تێرده که ن به بیروباوه پى پاست و دروست و دلنیا بوون له عه قیده و بیروباوه پریان، له م کاته دا بولریۆ ته شه نه کردن و دزه کردنى بیروباوه پ و بۆچوونى پلژه لاتناسه کان نامینیتته وه.⁽¹⁾

له کۆتاییدا وته یه کى پاست ئا پاسته ی سه ریازه کانی به گاورکردن و موژده ده ره کان ده که ی ن نه ویش نه وه یه : له نیتوان خوای په روهر دگار (الله) له نیتوان هیچ یه کێک له به نده کانیدا، په یوه ندی خزمایه تى و نزیکی نییه، گه رده یى و مه زنى بۆ خوای په روهر دگار (الله) گه رده یى یه ک شایانى خوای په روهر دگار بێت خه لک هه موو به نده ی خوای په روهر دگاران، به لام خوای په روهر دگار چه ند له زمانێک و چه ند نه ه ی کر بنێکی هه یه، به گۆڤه رى نه ندازه ی شوینکه وتن و جێبه جێ کردنى به نده بۆ نه وه زمانانه

¹ التبشیر والا استشراق، د. محمد عزت، ص ۳۶۳

و بهر که وتنه وه له ونه هی کردنانه، پشک و بهشی خوی ده بیّت له
ته قواو پارێزکاری، به گوێره ی نه ندازه ی ته قواو پارێزکاری به نده پشک
و بهشی ده بیّت، له قه درو پێزگرتن و پشنگیری خوایی، سه رکه وتنیش هر
له لایه ن خواوه یه، به هر کێسی بیه ویت ده بیه خشیّت، به پێی دانایی و
کارزانی خوی، دانایی و کارزانی خوای په روه ردگاریش فه رمان
به سه رکه وتنی موسلمانان ده کات، هر وه که له قورئانی پیروز فه رموویه تی:
﴿وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (سوره تی الروم: نایه تی - ۴۷)
واته : ﴿به پاسی حه ق بو به سه رمانه وه، حه قه به سه رمانه وه
یارمه تیدان و سه رخستی به واداران﴾

سه رچاوه كان

- ١ - أجنحة المكر الثلاثة، د. عبدالرحمن حسن حبيكة.
- ٢ - التبشير والاستشراق، محمد عزت.
- ٣ - الفوز الفكري، د. علي عبدالعليم محمود وزملانه.
- ٤ - التبشير والاستعمار، د. مصطفى خالدي، د. عمر فروخ.
- ٥ - الاستشراق والمستشرقون، د. مصطفى السباعي.
- ٦ - الاسلام في اندونيسيا، محمد ضياء شهاب.
- ٧ - لمحات في الثقافة الاسلامية، عمر عودة الخطيب.
- ٨ - حقائق عن التبشير، عماد شرف.
- ٩ - حصوننا مهدده من داخلها، د. محمد محمد حسين.
- ١٠ - معاول الهدم والتدمير في النصرانية والتبشير.
- ١١ - الشيوعية خلاصة كل ضروب الكفر، أحمد عبدالغفور عطار.

ئاۋەپۇك

- پېشەكى ۳
- بەنەماكانى نەسرانىيەت ۵
- بەگاۋر كۆرۈن و بەشەكانى: ۸
- دەروازەى يەكەم: مۆژدەدان (التبشير) ۱۱
- بەشى يەكەم: پېئاسەى مۆژدەدان ۱۲
- بەشى ئوۋەم: ئامانجەكانى مۆژدەدەران و ئامرازەكانى ۱۳
- ۱- ئامانجەكانى مۆژدەدەران: ۱۳
- ب - ئامرازەكانى مۆژدەدەران: ۱۴
- بەشى سى يەكەم: گۆرەپانەكانى مۆژدەدان و كاريگەرىيەكانى ۲۶
- مۆژدەدان لە ئورگەى غەربى: ۲۹
- كاريگەرىيەكانى مۆژدەدان: ۲۹
- پوختە: ۳۴
- دەروازەى دوۋەم: پۆژەلاتناسى (الاستشراق) ۳۵
- بەشى يەكەم: پېئاسە و ئاساندنى پۆژەلاتناسى ۳۶
- بەشى ئوۋەم: ئامانجەكانى پۆژەلاتناسى و ئامرازەكانى ۴۰
- يەكەم: ئامانجەكانى پۆژەلاتناسەكان: ۴۰
- ئوۋەم: ئامرازەكانى پۆژەلاتناسان بۇگەيشتن بە ئامانجەكانيان ۴۸
- بەشى سىيەم: گۆرەپانەكانى پۆژەلاتناسى و كاريگەرىيەكانى ۵۱
- دەروازەى سىيەم: داگىركارى (الاستعمار) ۵۷

- به شی یه کهم: پیناسهی داگیرکاری ۵۸
- به شی دووهم: ئامانج وئامرازه کانی داگیرکاری ۶۱
- یه کهم : ئامانجه کانی..... ۶۱
- دووهم : ئامرازه کانی به دهیتانی ئامانجه کان ۶۴
- به شی سییه م: گۆره پانه کانی داگیرکاری و کاریگه ریه کانی ۶۸
- یه کهم : گۆره پانه کانی..... ۶۸
- دووهم : کاریگه ریه کانی داگیرکر..... ۷۲
- ده روزه ی چواره م: په یوه ندی نێوان موژده دان و شیوازه کانی تر ۷۵
- هاوکاری داگیرکران له گه ل زایق نیزم و موژده ده ره کان دژی ئیسلام
- ۷۸
- کۆتایی ۸۷
- ۱- هه لۆیستی موسلمانان به رامبه ر به گاورکردن..... ۸۷
- ۲- نه رکى موسلمانان به رامبه ر به گاورکردن..... ۸۷
- یه کهم : هه لۆیستی موسلمانان به رامبه ر به گاورکردن..... ۸۸
- دووهم : نه رکى موسلمانان به رامبه ر به گاورکردن..... ۹۲

